

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

JUDITA VAITIEKŪNAITĖ
Tarptautinė jūrų teisė

**YPATINGAI JAUTRAUS JŪROS RAJONO SĄVOKA IR JAME
GALIOJANTIS TEISINIS REŽIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Dokt. Skirmantė Klumbytė

Konsultantas
Prof.dr. Saulius Katuoka

Vilnius, 2007

TURINYS

Įvadas

I. Ypatingai jautraus jūros rajono sąvoka.....	1
1. Ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos istorinės raidos apžvalga.....	1
2. Ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos turinys.....	8
3. Ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos palyginimas su kitų saugomų jūrinių rajonų sąvokomis.....	21
II. Ypatingai jautriame jūros rajone galiojantis teisinis režimas.....	23
1. Ypatingai jautraus jūros rajono teisinio režimo privalomumo problema.....	23
2. Ypatingai jautraus jūros rajono susietų apsaugos priemonių teisinis privalomumas.....	25
3. Valstybių kompetencija įgyvendinant ypatingai jautraus jūros rajono teisinį režimą.....	28
4. Ypatingai jautraus jūros rajono teisinio režimo efektyvumo įvertinimas.....	40
5. Baltijos jūra kaip ypatingai jautrus jūros rajonas.....	42
III. Išvados ir rekomendacijos.....	47
IV. Literatūros sąrašas.....	52
V. Santrauka lietuvių ir anglų k.	57
IV. Priedai.....	61

IVADAS

Kartu su pasaulinės prekybos apimtimis augant tarptautinio transporto mastams, vis aktualesnis tampa jūrinės aplinkos apsaugos nuo laivybos keliamo poveikio klausimas. Skiriant pakankamai daug dėmesio pavojingiausioms laivybos taršos formoms – tokioms kaip užteršimas nafta ir jos produktais, pastaruoju metu vis labiau išsąmoninamas ir poreikis saugoti nuo kitų taršos formų - netyčinės taršos rutininių išleidimų metu, fizinio poveikio jūrinei florai ir faunai, triukšmo ir pan. Jų poveikis gali atrodyti netiesioginis ir ne toks akivaizdus, kaip, pvz., užteršimo nafta, tačiau, padarytas ypač jautrioms jūrinėms aplinkoms, sukelia rimtą žalą.

Tokia situacija skatina valstybes ieškoti atitinkamų apsaugos instrumentų – vienas iš jų yra ypatingai jautraus jūros rajono statuso suteikimas konkrečiai jūrinei vietai, pasižyminčiai specifinėmis saugotinėmis savybėmis, kurioms gali pakenkti net ir pagal tarptautines normas atliekami laivybos veiksmai. Pastaruoju metu pastebimas didelis susidomėjimas šiuo dar tik 16 metų praktikoje taikomu jūrinės aplinkos apsaugos instrumentu – kaip suteikiančiu daugiau galimybių atsižvelgti į specifinius konkrečios jūrinės vietovės poreikius ir pritaikyti apsaugos priemones, griežtesnes nei galiojančios tarptautinės teisės normos. Nepaisant akivaizdžiai pozityvios paskirties, šis instrumentas vertinamas kontraversiškai dėl jo suderinamumo su teisėtais laivybos interesais, o taip pat dėl jo teisinio privalomumo.

Baltijos jūros regiono šalims, tame tarpe ir Lietuvai, šio jūrinės aplinkos apsaugos instrumento tolesnis vystimasis tapo itin aktualus po to, kai nuo 2006 m. liepos 1 d. Baltijos jūroje įsigaliojo ypatingai jautraus jūros regiono statusas kartu su konkrečiomis apsaugos priemonėmis.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – išnagrinėti ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos bei tokiaje rajone galiojančio teisinio režimo ypatumus.

Magistro baigiamojo darbo uždaviniai:

- apžvelgti ypatingai jautraus jūrinio rajono sąvokos atsiradimo ir vystimosi raidą, išskirti esmines tendencijas;
- apibrėžti ypatingai jautraus rajono sąvokos turinio pagrindinius elementus ir jų ypatumus, išskiriančius šį aplinkos apsaugos instrumentą iš kitų panašaus pobūdžio aplinkos apsaugos instrumentų;

- išanalizuoti ypatingai jautraus jūros rajono teisinio režimo galiojimo ypatumus (teisinį privalomumą);
- įvertinti ypatingai jautraus jūros rajono teisinio režimo efektyvumą;
- įvertinti Baltijos jūroje nustatytą ypatingai jautraus jūros rajono režimą.

Tyrimo objektas – ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos ir jame galiojančio teisinio režimo turinys, jų ypatumai

Tyrimo šaltiniai:

- Tarptautinės jūrų organizacijos (toliau – „TJO“) rezoliucijos, nustatančios ypatingai jautrių jūros rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires ir paskelbiančios konkrečias geografines vietas kaip ypatingai jautrius jūros rajonus; TJO jūrų aplinkos apsaugos komiteto ataskaitos;
- tarptautinės jūrų teisės ir aplinkosaugos konvencijos, regioniniai susitarimai dėl jūrų aplinkos apsaugos;
- studijos, mokslinės publikacijos ir straipsniai, nagrinėjantys jūrų aplinkos apsaugos klausimus ir tarptautinių organizacijų bei valstybių jurisdikciją šioje srityje.

Tyrimo metodai: analizės, metaanalizės, lyginamasis, retrospektyvinis, sisteminis, sintezės ir kiti.

Hipotezė: ypatingai jautrus jūros rajonas yra reikšmingas ir tebesivystantis teisinis instrumentas jūrinės aplinkos apsaugos srityje

Magistro baigiamojo darbo mokslinis naujumas: Lietuvoje šio aplinkos apsaugos instrumento teisiniai ypatumai beveik nenagrinėti, nors jis jau pradėtas taikyti Baltijos jūroje, tame tarpe ir Lietuvos jurisdikcijai priklausančiuose vandenyse. Užsienio mokslinėje teisinėje literatūroje ypatingai jautrus jūros rajono sąvoka ir teisinis režimas taip pat nėra itin plačiai analizuojami, dažniausiai tik kitų teisinių reiškinių ir koncepcijų kontekste. Kiek daugiau dėmesio būtent šio instrumento teisiniams aspektams skiria tokie autoriai kaip E.J.Molenaar, K.Gjerde, G.Peet, S.Johnson, tačiau reikia pastebėti, kad jų darbuose neanalizuojamos vėliausios ypatingai jautrių jūrinių rajonų identifikavimo ir nustatymo gairių pataisos, priimtose 2005 m. Didžiąją dalį literatūros apie šį jūrinės aplinkos apsaugos instrumentą sudaro aplinkosaugos ekspertų, ypač priklausančių

World Wildlife Fund (WWF), International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), Friends of Earth International (FoFei) aplinkosaugos organizacijoms, publikacijos spaudoje, tačiau jose dėmesys dažniau skiriamas aplinkosauginiams, o ne teisiniams aspektams. Taip pat reikia pastebėti, jog dažniausiai tokiose publikacijose atspindima lobistinė pozicija, akcentuojanti ypatingai jautraus jūros rajono aplinkosauginius privalumus ir nutylinti apie jo teisinius ypatumus bei kontraversinius aspektus teisine prasme.

Magistro baigiamojo darbo praktinė reikšmė: Darbe pateikiama ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos raidos apžvalga, apimanti ir paskutinius 2005 m. pokyčius, kurie teisinėje literatūroje dar menkai analizuojami; įvertinamos jos raidos tendencijos; tiriamas ypatingai jautriame jūros rajone galiojančio teisinio režimo turinys, nurodomos pagrindinės problemos ir įvertinamas tokio teisinio instrumento efektyvumas; analizuojamas Baltijos jūroje nustatyto ypatingai jautraus jūros rajono teisinis režimas. Manytume, šis darbas galėtų tapti įvadu tolimesnėms studijoms aplinkosaugos ir laivybos interesų santykio/balanso tema.

Magistro baigiamojo darbo struktūra: Darbą sudaro trys dalys, kuriose siekiama užsibrėžto tikslo ir nagrinėjami iškelti uždaviniai. Pirmojoje aptariami ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos ypatumai, ją sudaro trys skyriai: ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos istorinės raidos apžvalga, ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos turinys ir ypatingai jautraus jūros rajono sąvokos palyginimas su kitų saugomų jūrinių rajonų sąvokomis. Antrojoje dalyje analizuojami jame galiojančio teisinio režimo ypatumai, šią dalį sudaro penki skyriai: ypatingai jautraus jūrinio rajono teisinio režimo privalomumo problema, susietų apsaugos priemonių teisinis privalomumas, valstybių kompetencija įgyvendinant ypatingai jautraus jūrinio rajono teisinį režimą, teisinio režimo efektyvumas ir ypatingai jautraus jūros rajonas Baltijos jūroje. Trečioje dalyje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, apibendrinančios nagrinėtus klausimus. Taip pat pateikiamas literatūros sąrašas ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

I. YPATINGAI JAUTRAUS JŪROS RAJONO SĄVOKA

1. YPATINGAI JAUTRAUS JŪROS RAJONO SĄVOKOS ISTORINĖS RAIDOS APŽVALGA

Tarptautiniu lygmeniu pirmą kartą į poreikį kurti specialius apsaugos režimus tam tikrų jūros rajonų apsaugai nuo laivybos keliamos taršos atsižvelgta dar 1954 m. Tarptautinėje konvencijoje dėl jūros taršos nafta prevencijos (OILPOL 54) - pirmoje daugiašalėje sutartyje, skirtai kovai su jūros teršimu nafta. Šia konvencija buvo įsteigtos „draudžiamos zonos“, kuriose buvo taikomi griežtesni naftos produktų išleidimo reikalavimai¹. Ta pati tendencija pastebima ir Tarptautinėje konvencijoje dėl taršos iš laivų prevencijos (MARPOL 73/78), numatančioje „specialius rajonus“, kuriuose dėl pripažintų techninių priežasčių, okeonografinių ir ekologinių sąlygų bei dėl konkretaus jūrų eismo pobūdžio reikalingi specialūs privalomi metodai apsaugoti nuo jūros taršos nafta². Su ypatingai jautraus jūros rajono (toliau - YJJ rajono) sąvokos ištakomis sietinas šiose konvencijose suformuluojamas pats principas, jog tam tikrus kriterijus atitinkančiuose jūros rajonuose aplinkos saugojimo tikslais gali būti taikomi specialūs apribojimai.

Pačios YJJ rajono sąvokos atsiradimas siejamas su 1978 m. Tarptautinėje konferencijoje dėl tanklaivių saugumo ir taršos prevencijos pateiktu Švedijos pasiūlymu specialiai saugoti „ypatingos vertės vietoves dėl jų atsinaujinančių natūralių resursų ir reikšmės mokslo tikslams“³. Šis pasiūlymas buvo įtrauktas į Konferencijos rezoliuciją Nr. 9, kuria TJO, kaip atsakinga už tarptautinės laivybos reguliavimą ir jūrinės aplinkos saugojimą nuo neigiamos laivybos įtakos organizacija, prašoma inicijuoti tyrimus dėl ypatingai jautrių jūros rajonų identifikavimo, jų apsaugos poreikių ir galimų pritaikyti priemonių⁴. Moksliniuose straipsniuose dažna autorių nuomonė, jog tokių tyrimų ir tokios sąvokos sukūrimo poreikį lėmė kilusios diskusijos dėl

¹ International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil, 1954, London. Art. III, Annex I// <http://www.admiraltylawguide.com/conven/oilpol1954.html> Prisijungimo laikas: 2006-09-12

² International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973/1978 (MARPOL). London//http://www.oceansatlas.org/unatlas/issues/pollutiondegradation/marpol_convention/marpol_seemore.htm Prisijungimo laikas: 2006-09-12

³ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. P.475

⁴ Resolution 9 of the TSPP Conference „Protection of Particularly Sensitive Sea Areas“// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. P.502.

MARPOL neefektyvumo užkertant kelią taršai iš laivų⁵. Nuo 1978 iki 1985 m. ypatingai jautrių jūros rajonų klausimas buvo nurodomas kaip galimas TJO Jūrų aplinkos apsaugos komiteto darbotvarkės punktas, tačiau faktiškai nebuvo svarstytas (vis būdavo perkeliamas į sekančių susitikimų darbotvarkes). G.Peet vadina šį YJJ rajono sąvokos raidos laikotarpį stagnacija⁶. 1986 m. diskusijos dėl YJJ rajonų identifikavimo ir apsaugos poreikių suaktyvėjo, aplinkosaugos organizacijoms IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) ir FoEI (Friends of Earth International) pateikus atitinkamus pasiūlymus TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitetui⁷.

Šių diskusijų rezultatas - 1991 m. 17-oje TJO Asamblėjoje rezoliucija A. 720 (17) patvirtintos „Specialių rajonų nustatymo ir Ypatingai jautrių jūros rajonų identifikavimo gairės“, skirtos padėti TJO ir šalims identifikuojant specialiuosius rajonus pagal MARPOL 73/78 ir YJJ rajonus bei nustatant jiems reikalingas apsaugines priemones. Tai pirmasis dokumentas, tiesiogiai apibrėžęs YJJ rajono sąvoką bei numatęs jo teisinio režimo elementus – identifikavimo procedūrą, dalyvaujančius subjektus, galimas apsaugos priemones.

Šiose 1991 m. gairėse įtvirtintas YJJ rajono identifikavimas „iš esmės“ (angl. „in principle“) – t.y., kreipimasis TJO dėl YJJ rajono identifikavimo gali būti pateiktas, neprašant taikyti susietų apsaugos priemonių (Associated Protective Measures). Tokiu būdu pats identifikavimas nieko nelemia, nes *ipso facto* nereiškia jokių griežtesnių ar bet kokių kitų priemonių taikymo. Remiantis 1991 m. gairėmis, apsaugos priemonės iš viso nėra būtina YJJ rajono statuso dalis: jos gali būti, bet nebūtinai, nustatytos vėliau, po TJO sprendimo identifikuoti tam tikrą jūros rajoną kaip YJJ rajoną. Taigi, pirmosios YJJ rajonų gairės buvo nukreiptos daugiau į apsaugos poreikio pripažinimą, o ne konkrečių apsaugos priemonių nustatymą. Esmine YJJ rajono verte laikytas informacijos paskleidimas – t.y., matydami tarptautiniuose jūrlapiuose pažymėtą YJJ rajoną ir žinodami, kad plaukia per jį, laivų kapitonai tikėtina, kad bus labiau atsargūs ir taip sumažės taršos pavojus. K.Gjerde ir D.Freestone savo ruožtu teigia, jog 1991 m. gairės buvo skirtos paskatinti geriau panaudoti esamas jūrinės aplinkos apsaugos priemones, o ne ieškoti papildomų apsaugos

⁵ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History//The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. Annex 1.

⁶ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994 P.476

⁷ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994 P. 478

priemonių.⁸ Reikėtų pažymėti ir tai, jog šiose gairėse yra nuoroda į „plačiai pripažintą paprotinę teisę“ – pasak A. Blanco-Bazan, tai netiesioginė nuoroda į tuo metu dar neįsigaliojusią JT Jūrų konvenciją, turėjusią tokį statusą iki įsigaliojimo⁹ Galima sakyti, kad jų pagrindimas tarptautine teise dar nebuvo pakankamai aiškus ir tvirtas.

Gali kilti klausimas, kodėl YJJ rajonų gairės atsirado bendrame dokumente su gairėmis, taikomomis specialioms rajonams pagal MARPOL. G. Peet, aktyviai dalyvavęs YJJ rajono koncepcijos kūrime, sako, jog taip atsitiko dėl to, kad diskusijos dėl specialaus rajono nustatymo kriterijų aiškumo ir pakankamumo vyko tuo pačiu metu kaip ir Jūrų aplinkos apsaugos komitete suaktyvėjusios diskusijos dėl ypatingai jautrių rajonų apsaugos apibrėžimo – kartu vykusių diskusijų rezultatai buvo įtvirtinti bendrame dokumente¹⁰. Toks YJJ rajonų identifikavimo gairių ir Specialių rajonų nustatymo gairių - dviejų, nors ir susijusių, bet iš esmės skirtingų savo teisine prigimtimi ir turiniu instrumentų „sumetimas“ į vieną dokumentą buvo ne kartą kritikuotas dėl painiavos kėlimo. Kartu tai rodė dar nepakankamą YJJ rajono sąvokos savarankiškumą/aiškumą - pasak E.J. Molenaar, faktas, jog YJJ rajonas yra tik identifikuojamas, o ne nustatomas (designation), rodė, jog YJJ rajonas neturi aiškaus teisinio statuso¹¹. Pritariant jam, reikėtų paminėti vėlesnėje TJO Asamblėjos rezoliucijoje A.885(21) pateiktą identifikavimo sąvokos išaiškinimą – „identifikavimas reiškia TJO patvirtinimą, jog siūlanti šalies narės vyriausybė, atsižvelgdama į gaires, įrodė susietų apsaugos priemonių poreikį konkrečiame jūros rajone, kuriam dėl jo pripažintų ekologinių, socio-ekonominių, mokslinių savybių grėsmę kelia laivybos veiksmai“¹². Toks Specialaus rajono ir YJJ rajono įtvirtinimas vienoje gairėse buvo kritikuotas ir 1994 m. III-ajame Tarptautiniame teisės ekspertų susitikime dėl YJJ rajonų, kurio viena iš rekomendacijų TJO buvo atskirti YJJ rajonų ir Specialių

⁸ Gjerde K., Freestone D. Particularly Sensitive Sea Areas – an Important Environmental Concept at a Turning-point.// The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol 9, No 4. 1994.

⁹ Blanco-Bazan, A. IMO interface with the Law of the Sea Convention, 6-9 January 2000// http://www.imo.org/InfoResource/mainframe.asp?topic_id=406&doc_id=1077 Prisijungimo laikas: 2006-09-12

¹⁰ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. P.478

¹¹ Molenaar, E.J. Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution// Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998. P. 438.

¹² IMO Resolution A.885 (21) “ Procedures of Identification of Particularly Sensitive Sea Areas and Adoption of Associated Protective Measures and the Adoption of Amendments to the Guidelines contained in Resolution A.720 (17)”, 1999. 2.3// http://www.ngo.grida.no/www/fneap/Projects/Reports/PSSA_WaddenSea_German.pdf Prisijungimo laikas 2006-10-22

rajonų pagal MARPOL nustatymo gaires ir įtvirtinti jas dviejose atskirose TJO Asamblėjos rezoliucijose¹³.

1991 m. gairių procedūriniai neaiškumai, dėl kurių paraiškų svarstymas užtrukdavo ne vienerius metus, bei paties YJJ rajono sąvokos neapibrėžtumas lėmė, jog iki 1999 m., kuomet minėtos gairės buvo pakeistos, buvo identifikuotas vos vienas YJJ rajonas - Australijos Didysis koralų rifas. Beje, jis buvo identifikuotas dar 1990 m., neesant jokių gairių, todėl galima teigti, kad 1991 m. gairėmis faktiškai praktikoje net nebuvo pasinaudota. Būtinybę tikslinti YJJ rajono procedūrą ir aiškiau įtvirtinti susijusias apsaugos priemones dar labiau sustiprino ryškėjantis MARPOL ir SOLAS konvencijų nuostatų neefektyvumas kovojant su jūrų tarša (ką parodė eilė sunkių tanklaivių avarių - Haven 1991 m., Evoikos 1997 m., Erika 1999 m.), taip pat potencialiai didėjantis naftos transportavimas Baltijos, Barenco ir Viduržemio jūrose dėl jose planuojamų naujų naftotiekių projektų.

Todėl 1999 m. TJO Asamblėja priėmė rezoliuciją A.885 (21), apimančią „Procedūras dėl YJJ rajonų identifikavimo ir Susijusių apsaugos priemonių patvirtinimo bei Gairių, esančių rezoliucijoje A.720 (17), pataisas“¹⁴. Joje aiškiau apibrėžiami identifikavimo kriterijai bei atsižvelgiama į būtinybę kiekvienam YJJ rajonui nustatyti bent vieną susietą apsaugos priemonę. Kartu reikėtų pažymėti tuo metu jau galiojusias 1994 ir 1995 m. SOLAS pataisas, įtvirtinančios laivų maršrutų ir raportavimo sistemų naudojimą ne tik gyvybės saugumo ir navigacijos tikslais, bet ir jūrinės aplinkos apsaugai – įtvirtinus susietas apsaugos priemones kaip YJJ rajono režimo esminę dalį, atsirado galimybė tų priemonių įgyvendinimą grįsti šiomis pataisomis ir taip sustiprinti teisinį YJJ rajono statusą. Taip pat šiame dokumente atsirado nuorodos į jau įsigaliojusią JT Jūrų teisės konvenciją - kaip į YJJ rajono režimo suderinamumo su tarptautinės teisės normomis pagrindą.

Kadangi, nors ir pataisytos, gairės vis tiek buvo vertinamos kaip nepakankamai aiškios, 2001 m. TJO priėmė rezoliuciją A.927 (22), kurios 2 priede buvo numatytos „Naujos YJJ rajonų

¹³ Gjerde K., Freestone D. “Particularly Sensitive Sea Areas – An Important Environment Concept at a Turning Point”. Appendix 3 “MEPC 36th Session Agenda Item 21. Report of the Third International Meeting of Legal Experts on PSSAs, Texel. The Netherlands, 1-3 June”. The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol 9, No 4. 1994

¹⁴ IMO Resolution A.885 (21), “ Procedures of Identification of Particularly Sensitive Sea Areas and Adoption of Associated Protective Measures and the Adoption of Amendments to the Guidelines contained in Resolution A.720 (17)”.1999 // http://www.ngo.grida.no/wwfneap/Projects/Reports/PSSA_WaddenSea_German.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-22

identifikavimo ir nustatymo gairės“¹⁵, pakeičiančios rezoliucijoje A.720 (17) įtvirtintas gaires. Rezoliucijoje A.927 (22) YJJ rajonų gairės jau atskiriamos nuo Specialių rajonų nustatymo gairių, išdėstant jas atskirame rezoliucijos priede Nr. 2 (Nr. 1 – „Naujos Specialių rajonų nustatymo gairės“), taip pat atsiranda terminas „nustatymas“. Šiek tiek keičiamas ir YJJ rajono nustatymas „iš esmės“ – pagal šias gaires paraišką teikianti valstybė ar valstybės turi nurodyti, kokias susietas apsaugos priemonės ketina pasiūlyti, ir per du metus nuo YJJ rajono nustatymo „iš esmės“ turi pateikti bent vieną susijusią apsaugos priemonę TJO svarstymui. Naujos YJJ rajonų gairės, pateiktos rezoliucijoje A.927 (22), padidino valstybių suinteresuotumą šiuo instrumentu ir jo taikymu praktikoje – tą rodo nuo 2001 m. žymiai padidėjęs paraiškų skaičius: nuo 2002 m. iki 2005 m. iš viso patvirtinti dešimt YJJ rajonų visame pasaulyje (žiūrėti lentelę Priedas Nr. 1.).

2004-ieji metai galėtų būti apibūdinti kaip kokybiškai naujo etapo YJJ rajono sąvokos vystimesi pradžia. 2004 m. TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitete pradėjus svarstyti paraiškas nustatyti YJJ rajonais Vakarų Europos (jūrinius) vandenį, Baltijos jūrą, Kanarų salų bei Galapagų salų archipelagus, paaiškėjo, jog, populiarėjant YJJ rajono koncepcijos taikymui praktikoje, susiduria vis daugiau dažniau kyla konfliktai tarp skirtingų šalių interesų, - kas savo ruožtu išryškino silpnąsias YJJ rajono koncepcijos puses. Minėtų paraiškų svarstymo metu kai kurios šalys (jų tarpe Rusija, Liberija, Panama) iškėlė klausimus dėl YJJ rajono koncepcijos teisinio pagrįstumo ir aiškumo, susietų apsaugos priemonių taikymo masto ir nustatymo „iš esmės“ teisingumo. Pateikus Vakarų Europos YJJ rajono paraišką, kilo klausimas ir dėl YJJ rajono geografinio dydžio pagrįstumo – kai kurių šalių manymu, tokio didelio ploto kaip Vakarų Europos vandenys paskelbimas YJJ rajonu būtų nepagrįstas teisiškai ir neteisėtai ribotų tarptautinę laivybą¹⁶.

Kilus tokiems ginčams ir diskusijoms, imta svarstyti, ar nevertėtų YJJ rajonų gaires dar kartą peržiūrėti. Tiesa, Vakarų Europos vandenys patvirtinti kaip YJJ rajonas dar tais pačiais metais. Tuo tarpu kitų paraiškų svarstymas perkeltas į 2005 m. dėl YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairių peržiūrėjimo poreikio.

¹⁵ IMO Resolution A.927 (22), “New Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”. 2001// http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D10469/927.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-13

¹⁶ Roberts J., Tsamenyi M., Workman T., Johnson L. „The Western European PSSA proposal: a „politically sensitive sea area“. Marine Policy Vol. 29 (2005).P. 437.

Kilusių diskusijų esmę gerai atspindi JAV ir Rusijos pozicijos, pateiktos 52-ajai TJO Jūrų apsaugos komiteto sesijai dėl YJJ rajonų gairių peržiūrėjimo. Tikėtina, kad kiekviena jų rėmėsi savais interesais - JAV buvo suinteresuotos YJJ rajono koncepcijos stiprinimu, siekdamos įteisinti jų pačių nustatytas apsaugos priemones Florida Key YJJ rajone, kurios, nesustiprinus YJJ rajono teisinio statuso, galėjo likti vienašališkais, su tarptautine teise nesuderintais veiksmais. Tuo tarpu Rusija siekė apginti savo ekonominius interesus žvejybos ir naftos pervežimo srityje, kuriems grėsmę kėlė kitų Baltijos jūros regiono valstybių siekis visą Baltijos jūrą paskelbti YJJ rajonu. Pasak monografijos „Legal Implications for the Russian Northern Sea Route and Westward in the Barents Sea“ autorių, tokių pozicijų formavimasis rodo, kad YJJ rajono sąvoka tampa „politiškai tendencinga“¹⁷.

JAV pozicijoje galima išskirti keturias esmines nuostatas: 1) nustatymo kriterijų patikslinimas, reikalavimas, jog visa siūlomo rajono teritorija pasižymėtų jautriomis savybėmis (nors nebūtinai tomis pačiomis), 2) reikalavimas paraišką teikiančioms šalims įrodyti, kokios rajono savybės lemia susijusių apsaugos priemonių taikymo būtinybę, 3) būtinybė teisiškai pagrįsti Susijusias apsaugos priemones, 4) tam tikrų procedūrinių klausimų peržiūrėjimas, iš kurių esminis – YJJ rajono nustatymo „iš esmės“ panaikinimas. Tuo tarpu Rusija priešinosi didelės geografinės apimties YJJ rajonų nustatymui (kaip kad įvyko Vakarų Europos vandenų YJJ rajono atveju ar kaip kad buvo siūloma paraiškoje dėl Baltijos jūros) ir teigė, jog bent viena susieta apsaugos priemonė turi būti patvirtinta YJJ rajono nustatymo metu (nustatymo „iš esmės“, panaikinimas). Rusija taip pat siūlė ekologinį kriterijų iškelti aukščiau už kitus kriterijus, o bet kokią paraišką dėl YJJ rajono nustatymo uždaroje ar pusiau uždaroje jūrose tenkinti tik esant pakrantės valstybių, turinčių priėjimą prie tokios jūros, konsensusui. Rusija taip pat norėjo, kad tuo metu svarstomos paraiškos būtų tvirtinamos pagal būsimas naujas gaires¹⁸. Kai kurie ekspertai tokį Rusijos siūlymą įvertino kaip siekį apriboti YJJ rajoną iki Specialaus rajono (pagal MARPOL konvenciją) statuso, kuris yra kur kas siauresnis¹⁹.

¹⁷ Stepanov, I.V., Orebech, P., Brubaker, R. D. Legal Implications for the Russian Northern Sea Route and Westward in the Barents Sea. European Union's Arctic Operational Platform (ARCOP) Program 2, Legal and Administrative Issues of Arctic Transportation, Work Package 2.1. The Fridtjof Nansen Institute, November 2005. P. 13-19// www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0405.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-23

¹⁸ Report of IMO Marine Environment Protection Committee on its 52nd Session. Proposals for the revision of the Guidelines for the Identification and Designation of PSSAs. MEPC 52/24. JAV siūlymas MEPC 52/8, Rusijos siūlymas MEPC 52/8/1. 18 October 2004// http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_52_24.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-15

¹⁹ Ten pat. WWF stebėtojo pateikta WWF nuomonė MEPC 52/8/4.

Šių diskusijų pagrindu buvo priimta ketvirtoji YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairių redakcija - „Peržiūrėtos YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairės“ (2005 m. TJO Asamblėjos rezoliucija A.982 (24))²⁰, pakeičiančios rezoliucijoje A.927 (22) įtvirtintas gaires. Joje iš esmės remtasi JAV pasiūlymu bei atsižvelgta į tuos šalių siūlymus, kurie atitiko bendrą TJO Jūrų aplinkos apsaugos komiteto suformuluotą tikslą – patikslinti ir sustiprinti YJJ rajonų gaires: minėtose gairėse patikslinti kriterijai, pabrėžtas poreikis teisiškai pagrįsti YJJ rajone siūlomas susietas apsaugos priemonės, įtrauktas reikalavimas, jog jau paraiškos teikimo metu būtų patvirtinta bent viena susieta apsaugos priemonė (visiškas nustatymo „iš esmės“ eliminavimas)²¹.

24-oje TJO Asamblėjos sesijoje kartu su peržiūretomis gairėmis patvirtintos ir Kanarų salų, Galapagų salų bei Baltijos jūros YJJ rajonai. Tvirtinant šiuos rajonus, nebuvo neatsižvelgta į Rusijos siūlymą juos tvirtinti pagal naujas gaires, todėl jie buvo patvirtinti dar pagal rezoliucijoje A.927 (22) buvusias gaires. Pirmųjų dviejų galutinis tvirtinimas atskirų diskusijų nesukėlė. Tuo tarpu Baltijos jūros YJJ rajono patvirtinimą vertėtų detaliau aptarti – ne tik dėl Lietuvos dalyvavimo, bet ir savo kontraversiškumo, įnešusio pokyčių į YJJ rajono sąvokos raidą. Paraiška dėl šio YJJ rajono nustatymo buvo pateikta bendrai valstybių grupės – Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos - bendradarbiaujant Baltijos jūros aplinkos apsaugos komisijos (toliau – „HELCOM“) rėmuose. Tuo tarpu Rusija, vienintelė Baltijos regiono valstybė neprisidėjusi prie šios paraiškos, prieštaravo Baltijos jūros nustatymui YJJ rajonu bei vandenų, priklausančių jos jurisdikcijai, įtraukimui į tokį rajoną, teigdama, jog tai pažeidžia jos esminius interesus. Nors YJJ rajono paraiškoje ir nebūta intencijų įtraukti Rusijos vandenys, kontroversiją sukėlė neaiškiai apibrėžtos tokio rajono koordinatės. Siekiant išvengti bet kokių neaiškumų, buvo pasiektas kompromisas ir YJJ rajonas nustatytas, aiškiai pažymint, jog į jį neįeina jūros vandenys, priklausantys Rusijos suverenitetui, taip pat tie, kuriuose Rusija turi suverenias teises ir kuriuose įgyvendina savo jurisdikciją pagal JT Jūrų teisės konvencijos 56 str.²² Kartu pabrėžiama, jog YJJ rajono nustatymas Baltijos jūroje neturėtų pažeisti Rusijos suvereniteto, suverenių teisių ar jurisdikcijos pagal tarptautinę teisę²³.

²⁰ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10.

²¹ Report of IMO Marine Environment Protection Committee, London, 53rd Session. MEPC 53 Delegation Report. 18-22 July, 2005// http://www.uscg.mil/hq/g-m/mso/docs/MEPC53_report_cable.doc Prisijungimo laikas: 2006-10-15

²² JT Jūrų teisės konvencijos 56 str. įtvirtinta pakrantės valstybės teisė nustatyti atitinkamas taisykles jūrinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo klausimais

²³ Ten pat.

Apžvelgus YJJ rajono sąvokos raidą, matyti, jog spartus jos vystimasis (per 15 metų keturis kartus peržiūrėtos bei taisytos YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairės), augantis valstybių suinteresuotumas taikyti tokį aplinkos apsaugos instrumentą (šiuo metu jau yra nustatyta dešimt YJJ rajonų visame pasaulyje, keturi iš jų – vien tik 2005 metais) kartu kelia atitinkamus klausimus dėl šios sąvokos tolesnio teorinio vystymosi bei įgyvendinimo praktikoje.

Kai kurie jų – tokie kaip kriterijų ir procedūrų netikslumai, YJJ rajono nustatymo „iš esmės“ teisėtumas, derinimas su tarptautine teise – jau yra bent iš dalies išspręsti peržiūrint ir taisant YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires. Kiti - tokie kaip teisinis privalomumas, aplinkos apsaugos priemonių suderinamumas su įvairiais jūros naudojimo būdais skirtingose jūros erdvėse, geografinio dydžio pagrįstumas – išlieka aktualūs ir apima ne tik teisinio-teorinio pobūdžio aspektus, bet kartu ir politinius interesus. Šalių debatuose dėl YJJ rajono koncepcijos tolesnio vystymo galima išskirti dvi priešingas pozicijas: viena jų teikia prioritetą aplinkosaugos interesams ir siekia toliau stiprinti YJJ rajono statusą ir teisinį pagrindimą, o kita – aktyviau gina laivybos interesus ir pasisako už YJJ rajono sąvokos siaurinimą.

2. YPATINGAI JAURAUŠ JŪROS RAJONO SĄVOKOS TURINYS

Pagal TJO Asamblėjos 24-os sesijos metu priimtoje rezoliucijoje A.982 (24) esančias „Peržiūrėtas ypatingai jautraus jūros rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires“ ypatingai jautrus jūros rajonas yra toks „rajonas, kuriam reikalinga speciali apsauga Tarptautinės Jūrų Organizacijos veiksmais dėl jo pripažintų ekologinių, socio-ekonominių ar mokslinių savybių ten, kur šios savybės gali būti pažeidžiamos tarptautinės laivybos veiksmų. Nustatant YJJ rajoną, šis pažeidžiamumas turi būti susietas su teisiškai pagrįstomis atitinkamomis priemonėmis (Associated Protective Measures), kurios apsaugotų rajoną nuo identifikuotų grėsmių“²⁴.

Remdamiesi šiuo apibrėžimu, galime teigti, jog YJJ rajono sąvoka gali būti atskleidžiama, analizuojant žemiau nurodytus dalykus:

- tam tikrą geografiškai apibrėžtą jūros rajoną kaip saugotiną objektą dėl jo ypatingų aplinkos savybių;

²⁴ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

- tarptautinės laivybos keliamą grėsmę tokiam rajonui;
- YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo procedūrą;
- atitinkamų subjektų dalyvavimą inicijuojant, nustatant ir įgyvendinant YJJ rajono apsaugos režimą;
- su vietovės aplinkos specifika glaudžiai susietas apsaugos priemonės, skirtas užkirsti kelią grėsmei atsirasti ar sumažinti jos poveikį bei taikomas visiems praplaukiantiems laivams.

2.1 Objektas

Remiantis YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėmis, YJJ rajono objektas yra jūros rajonas, pasižymintis:

a) ekologinėmis savybėmis (vietovės ar ekosistemos unikalumas, gyvūnų ar augalų arealų retumas, nykstančios rūšys, retos ir unikalios perimvietės, jų būtinumas gyviesiems ištekliams, didesnėms jūrų ekosistemoms, ekologinių procesų ir biologinių struktūrų ar migruojančių rūšių maršrutų tarpusavio priklausomybė, specifinių ekosistemų, biologinės įvairovės, ekologinių ar fiziografinių procesų iliustratyvumas, rūšių įvairovė, produktyvumas, biologinis integralumas ar bio-geografinis svarbumas);

b) socio-ekonominėmis savybėmis (aplinkos būklės ir konkrečių gyvųjų išteklių socialinė ar ekonominė svarba žvejybai, rekreacijai, turizmui, vietinių bendruomenių kultūrų priklausomybė nuo šio rajono, reikšmingų istorinių ir archeologinių vietų buvimas);

c) mokslinėmis savybėmis (ekosistemos vertė moksliniams tyrimams, gamtos fenomenų pavyzdžiai ir pan).

Svarbu pastebėti, kad YJJ rajono objektas – jūros rajonas, nebūtinai talpinantis savyje visas išvardintas savybes. YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse nurodoma, jog jame turi būti savybės, atitinkančios bent vieną iš šių trijų kategorijų. Jos turi apimti visą YJJ rajono plotą, tačiau nebūtina, kad ta pati savybė būtų aptinkama visame rajone – tai gali būti jų visuma. Ši nuostata išskiria YJJ rajoną iš kitų saugomų jūros rajonų kaip lanksčiau apibrėžiamą ir todėl plačiau pritaikomą – pvz., kaip vėliau matysime, lygindami su MARPOL Specialiuoju rajonu, pastarojo objektas reglamentuojamas kur kas griežčiau – jis turi turėti po vieną ekologinę, socio-ekonominę ir mokslinę savybę.

Gairėse aiškiai neapibrėžiama, kokio dydžio plotą YJJ rajonas gali užimti, o tik nurodoma, jog tai turėtų nuspręsti TJO, vertindama, ar siūlomo rajono dydis yra proporcingas būtiniems apsaugos poreikiams²⁵. Kaip kad parodė paraiškos dėl dalies Vakarų Europos jūrinių vandenų kaip YJJ rajono nustatymo svarstymas, ši nuostata nėra pakankamai aiški. Tokio svarstymo metu Rusija teigė, jog YJJ rajono nustatymas tokia dideliame jūriniame regione yra nepagrįstas, kaip neteisėtai ribojantis laivybos laisvę pagal tarptautinę teisę; jos nuomone, tik nedidelių rajonų nustatymas būtų suderinamas su tarptautine teise. Svarstymo eigoje vis dėlto prieita prie išvados, jog svarbiausias kriterijus sprendžiant dėl YJJ rajono dydžio – aplinkos pažeidžiamumas ir būtinybė taikyti apsaugos priemones visos tokios jautrios ir pažeidžiamos aplinkos atžvilgiu²⁶. Galima būtų patikslinti gaires aiškiai įtvirtinant tokį kriterijų.

TJO YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse taip pat tiksliai nenurodoma, kuriose jūrų erdvėse gali būti toks rajonas. Iš to seka, kad jis gali būti nustatomas tiek vidaus vandenyse, tiek teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, tiek ir atviroje jūroje. Tokia galimybė nustatyti YJJ rajoną visose jūrų erdvėse būtų laikytina kaip itin svarbi YJJ rajono objekto ypatybė, sudaranti sąlygas plačiam YJJ rajono instrumento taikymui, kuris, kaip matysime, yra negalimas kitų panašaus pobūdžio apsaugos instrumentų atveju. Tiesa, kol kas ši galimybė praktikoje nėra įgyvendinta - lig šiol nėra nei vieno YJJ rajono atviroje jūroje.

2.2 Tarptautinė laivyba kaip grėsmė jūrinei aplinkai

Nors didžiausiu jūros taršos šaltiniu išlieka veiksmai sausumoje, tarptautinės laivybos tiesioginis fizinis poveikis jūrinei aplinkai taip pat reikalauja didesnio dėmesio ir griežtesnių apsaugos priemonių.

YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse konstatuojama, jog tarptautinė laivyba apskritai kelia grėsmę jūrų aplinkai, tačiau ta grėsmė daug didesnė ekologiškai jautrių jūros teritorijų atveju. Kartu su augančiomis tarptautinės prekybos apimtimis, kurios savo ruožtu didina laivybos apimtį, laivybos veiksnių neigiama įtaka jūrinėms aplinkoms irgi potencialiai didėja.

²⁵ IMO Resolution A.982 (24) "Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas", 2005. 8.2.3 // http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

²⁶ Ünlü, N. Particularly Sensitive Sea Areas: Past, Present and Future//WMU Journal of Maritime Affairs, 2004, Vol.3 No2.

Pagal YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires toks neigiamas laivybos poveikis gali apimti išleidimus, netyčinę ar tyčinę taršą, fizinę žalą jūrinėms buveinėms ar organizmams. Tiek rutininių veiksmų metu, tiek nelaimingų atsitikimų ir tyčinių taršos atveju metu laivai gali išleisti daug įvairių kenksmingų medžiagų tiesiai į aplinką ar netiesiogiai per atmosferą – naftą ir naftos mišinius, kenksmingus skysčius, nuotekas, šiukšles, kenksmingas kietąsias medžiagas, kenksmingus vandens organizmus, patogenus ir t.t. Laivų keliami žala gali apimti triukšmo taršą, taip pat fizinį poveikį jūrinėms buveinėms ar susidūrimus su atskirais jūrų žinduoliais.

YJJ rajono koncepcijoje atsižvelgiama ir į tai, kad neigiamos laivybos įtakos jūrinei aplinkai rizika auga kartu su tokiomis objektyviomis laivybos charakteristikomis, kaip laivybos intensyvumas ir koncentracija, laivų tipai, navigacinių sąlygų sudėtingumas, pervežamų pavojingų krovinių tipai bei kiekiai, hidrografinės, meteorologinės, okeonografinės sąlygos.

2.3 Identifikavimo ir nustatymo procedūra

Valstybė, norėdama, kad tam tikrame jos jurisdikcijai priklausančių vandenų ar šalia jų esančių vandenų rajone imtų funkcionuoti toks apsaugos instrumentas, kreipiasi į TJO, turinčią išskirtinę teisę identifikuoti ir pripažinti YJJ rajonus, su atitinkama paraiška, kurioje turi būti nurodyti YJJ rajono nustatymo tikslai, rajono vieta, apsaugos poreikiai, susietos apsaugos priemonės ir įrodymai, kaip esamos ar siūlomos susietos apsaugos priemonės atitinka identifikuotus apsaugos poreikius. Paraiškoje turi būti pagrindžiama, kodėl būtent joje nurodomos susietos apsaugos priemonės yra tinkamiausios saugoti aplinkai tame rajone, bei atskleidžiama, kokių apsaugos žingsnių besikreipianti valstybė jau yra ėmusi pati ir kodėl nacionalinės teisės normos yra nepakankamos aplinkos apsaugos tikslais. Paraiškoje taip pat turėtų būti aiškiai nurodoma, kokiems laivų tipams būtų taikomos susietos apsaugos priemonės²⁷.

TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitetas turi įvertinti kiekvieną paraišką (atsižvelgdamas į jos atitikimą nustatytiems kriterijams, į galimybes taikyti susietas apsaugos priemones bei jų tinkamumą,

²⁷ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

į tai, kiek tokios priemonės neigiamai paveiktų tarptautinę laivybą už YJJ rajono ribų ir t.t., pasitelkdamas techninių ekspertų pagalbą, jei to reikia) ir nuspręsti, ar toks rajonas gali būti pripažintas YJJ rajonu. Priėmęs teigiamą sprendimą, komitetas kreipiasi į atitinkamą sub-komitetą, komitetą (tai gali būti pats Jūrų aplinkos apsaugos komitetas arba Jūrų saugumo komitetas) ar Asamblėją dėl konkrečių susietų apsaugos priemonių teisinio pagrįstumo bei patvirtinimo. YJJ Rajonas nustatomas tik po to, kai apsvarstomos ir patvirtinamos susietos apsaugos priemonės.

TJO taip pat turi suteikti galimybę suinteresuotoms šalims ir organizacijoms pateikti savo nuomones, vertinimus, argumentus dėl bet kokių susietų apsaugos priemonių patvirtinimo konkrečiame rajone.

Taigi, pagal YJJ rajonų gairėse įtvirtintą procedūrą identifikuojant ir nustatant konkretų jūros rajoną kaip YJJ rajoną, atliekamas išsamus jo aplinkos būklės ir esamų grėsmių įvertinimas. Pasak K.Gjerde, IUCN Aplinkos apsaugos teisės komisijos narės, YJJ rajono ir identifikavimo procedūra pati savaime yra vienas iš YJJ rajono privalumų, nes suteikia galimybę nuosekliai įvertinti konkretaus rajono aplinką bei jos apsaugos poreikius; siekiant tinkamai suformuluoti paraišką, jos metu konsultuojamasi su vietinėmis žvejų, rekreacijos, laivybos ir aplinkosaugos bendruomenėmis, kas savo ruožtu gali atskleisti naujų ar kitokių nei tikėtasi aspektų ir padėti pritaikyti tinkamiausias apsaugos priemones²⁸.

Svarbu ir tai, jog tiek paraiškos svarstymas, tiek sprendimo priėmimas, tiek vėliau susietų apsaugos priemonių tvirtinimas vyksta tarptautiniu lygmeniu - tai savo ruožtu reiškia platų informacijos apie konkrečios vietovės unikalumą, pažeidžiamumą, apsaugos poreikius paskleidimą. Dauguma aplinkosaugos specialistų būtent šį YJJ rajono sąvokos aspektą laiko esmine jo verte – visuotinis informacijos paskleidimas leidžia įspėti jūrininkus apie ypatingo atsargumo būtinybę plaukiant per jautrų ir pažeidžiamą jūros rajoną.

Kitas svarbus YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo procedūros ypatumas - aktyvus pakrantės valstybės vaidmuo ir galimybės kitoms suinteresuotoms institucijoms dalyvauti tiek paraiškos formulavime, tiek jos svarstyme – tokiu būdu šis procesas skatina valstybių iniciatyvumą ir

²⁸ Gjerde, K. Storrie, J. Causey, B. Particularly Sensitive Sea Areas: Using a Comprehensive Planning Tool to Protect Habitats from Shipping// MPA News, Vol. 3, No. 8. March 2002

atsakomybę už joms svarbių jūrinių aplinkų išsaugojimą bei suteikia galimybę derinti jų interesus su kitų subjektų interesais konkrečiame jūriniame rajone.

2.4 Subjektai

Apžvelgus YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo procedūrą, matyti, jog tiesiogiai nustatant YJJ rajoną dalyvauja du subjektai – TJO, sukūrusi tokį aplinkos apsaugos instrumentą, kuri vertina paraiškos dėl jo nustatymo konkrečiame jūros rajone pagrįstumą ir siūlomų priemonių adekvatumą bei priima galutinį sprendimą dėl YJJ rajono nustatymo, ir pakrantės valstybė (ar jų grupė), inicijuojanti YJJ rajono identifikavimą ir nustatymą, pateikianti paraišką pagrindžiančią informaciją bei siūlanti patvirtinimui susietas apsaugos priemones.

YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse pažymima išskirtinė TJO teisė nustatyti YJJ rajoną²⁹. Šiuo metu TJO yra 164 šalis vienijanti specializuota JT įstaiga³⁰, kurios pagrindinis tikslas – valstybių bendradarbiavimo užtikrinimas, siekiant tarptautinės laivybos saugumo, efektyvumo ir bei taršos iš laivų prevencijos, įtvirtintas, kaip minėta, ją įsteigiančios 1948 m. JT Tarptautinės jūrų organizacijos konvencijos 1 str.

Formuluodama YJJ Rajono sąvoką, kurdama jos turinį bei nustatydamas konkrečius YJJ Rajonus, TJO remiasi kompetencija ir įgaliojimais, apibrėžtais ją įsteigiančioje 1948 m. JT Tarptautinės jūrų organizacijos konvencijoje. Šios konvencijos 2 str. numato, jog TJO išnagrinėja ir priima atitinkamas rekomendacijas klausimais, kylančiais įgyvendinant savo tikslus – tam tarpe taršos iš laivų bei kovos su ja. Tokie TJO įgalinimai patvirtinami ir 1982 m. JT Jūrų teisės konvencijos 211 str. 1 punkte – „Valstybės, veikdamos per kompetentingas tarptautines organizacijas ir visuotinių diplomatinių konferencijų metu, nustato tarptautines normas ir standartus, skirtus išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą iš laivų, taip pat panašia tvarka

²⁹ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

³⁰ 1948 m. JT sušauktoje tarptautinėje konferencijoje laivybos klausimas nagrinėti nuspręsta įsteigti organizaciją, atsakingą už tarptautinį bendradarbiavimą laivybos srityje. Konferencijos metu priimta Konvencija, steigianti Tarpvyriausybę jūrų konsultacinę organizaciją. Konvencija įsigaliojo 1958 m. 1959 m. organizacija tapo JT specializuota įstaiga. 1982 m. minėta konvencija buvo pakeista, organizacijai suteiktas dabartinis jos vardas – Tarptautinė jūrų organizacija.

Žalimas, D. ir kt. Tarptautinės organizacijos//Vilnius, Justitia, 2001. P. 467.

skatina, kai tai įmanoma, jūrų kelių nustatymo sistemų kūrimą, siekiant sumažinti avarijų, galinčių užteršti jūros aplinką ir pakrantes, grėsmę bei su jomis susijusiems pakrantės valstybių interesams tokio teršimo daromą žalą“, taip pat 211 str. 6 punkte, kur minima, jog kompetentinga tarptautinė organizacija turi patvirtinti pakrantės valstybės norimas taikyti papildomas apsaugos priemonės rajonuose, kuriuose tai būtina dėl ypatingų sąlygų. Tokie TJO įgalinimai patvirtinami ir dar eilėje Konvencijos straipsnių - JT Jūrų teisės konvencijos ir TJO santykiui skirtoje TJO ekspertų monografijoje teigiama, jog kompetentinga organizacija reiškia TJO tuose konvencijos straipsniuose, kuriuose kalbama apie jūrų saugumą, laivybos efektyvumą ar taršos iš laivų prevenciją, kadangi tai seka iš TJO mandato, nustatyto 1948 m. Tarptautinės jūrų organizacijos konvencija³¹.

TJO įgalinimai realizuojami per atitinkamų tarptautinių taisyklių ir standartų kūrimą ir patvirtinimą. TJO ir JT Jūrų teisės konvencijos santykį nagrinėjančioje monografijoje skiriamos dvi rūšys TJO sprendimų, nustatančių šias taisykles ir standartus:

- 1) Įtvirtinti TJO šalių konvencijomis ir daugiašalėmis sutartimis.
- 2) Įtvirtinti TJO Asamblėjos ir jos komitetų rekomendacijomis³².

Abiejų rūšių sprendimų priėmimo teise dalyvauti turi visos šalys-narės, paprastai sprendimai priimami konsensu ir atspindi visuotinį TJO narių sutarimą. Esminis skirtumas – pirmos rūšies sprendimai yra įpareigojantys, o antrosios rūšies sprendimai – įtvirtinti rekomendacijomis - patys savaime privalomos galios neturi. YJJ rajono nustatymo atveju TJO priima tokį antros rūšies sprendimą – rekomendacinio pobūdžio rezoliuciją, taigi, pats savaime YJJ rajono nustatymo faktas atskiros privalomos galios neturi.

Remiantis TJO ir JT Jūrų teisės konvencijos santykį analizuojančia monografija, TJO rėmuose priimtos taisyklės ir standartai turėtų būti laikomi „tarptautinėmis taisyklėmis ir standartais“, minimais tuose Konvencijos straipsniuose, kurie reglamentuoja tarptautinės laivybos veiksmus. Esminis klausimas, ar visi TJO sprendimai tokiais laikytini, nes tokiu atveju YJJ rajono privalomumą būtų galima grįžti tomis JT Jūrų teisės konvencijos nuostatomis, kurios įpareigoja

³¹ “Implications of the United Nations Conventions on the Law of the Sea for the International Maritime Organization”. IMO Study LEG/MISC/4//

http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D15081/4.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-18

³² Ten pat

valstybes laikytis tarptautinių taisyklių ir standartų laivybos reguliavimo aplinkos apsaugos tikslais srityje. Pasak E.J. Molenaar, ligšiolinė valstybių praktika rodo, jog valstybės laiko JT Jūrų teisės konvencijos „tarptautinėmis taisyklėmis ir standartais“ tuos TJO sprendimus, kurie įtvirtinti konvencijomis ar daugiašalėmis sutartimis³³. Tokios valstybių praktikos TJO rekomendacijų atžvilgiu kol kas nėra konstatuota.

Inicijuojanti pakrantės valstybė - tai tokia valstybė, kuri nori apsaugoti jautrią jūrinę aplinką, esančią jos jurisdikcijai priklausančiuose vandenyse ar šalia jų ir negali to tinkamai padaryti vienašalėmis priemonėmis. Priklausomai nuo to, kurioje jūrinėje erdvėje inicijuojamas YJJ Rajono nustatymas, inicijuojančia valstybe gali būti uosto valstybė (vidaus vandenyse) ar pakrantės valstybė (teritorinėje jūroje ir ekonominėje zonoje). Pažymėtina, jog inicijuojanti valstybė būtinai turi būti TJO nare – gairėse pabrėžiama, jog pateikti paraišką dėl YJJ rajono nustatymo gali tik valstybės-narės vyriausybė³⁴. Gairėse taip pat pažymima valstybių grupės galimybė pateikti bendrą paraišką – ten, kur dvi ar daugiau valstybių turi bendrų interesų, jos turėtų pateikti koordinuotą paraišką³⁵.

Inicijuojanti valstybė remiasi JT Jūrų teisės konvencijos 192 str. ir 194 str. įtvirtinta visuotine valstybių pareiga saugoti ir išlaikyti jūrų aplinką bei imtis atitinkamų apsaugos priemonių; savo kaip TJO narės teise kreiptis į TJO dėl pastarosios kompetencijoje esančių aplinkos apsaugos instrumentų nustatymo, kai kuriais atvejais – ir savo regioninio lygmens išipareigojimais (pvz., *Helsinkio konvencijos* 8 str. ir VI priedu įtvirtintos nuostatos, kuriomis šalys išipareigoja saugoti Baltijos jūrą nuo taršos iš laivų ir tuo tikslu remiamosios, bendradarbiauti TJO-je skatinant ir vystant atitinkamas tarptautines taisykles bei užtikrinant jų įgyvendinimą³⁶). Inicijuojanti valstybė taip pat gali remtis išipareigojimais pagal kitus tarptautinius dokumentus, apimančius jūrinės aplinkos saugojimą – tokius kaip Biologinės įvairovės konvencija. Pagrindinis šios konvencijos principas – „valstybės turi suverenią teisę eksploatuoti savus išteklius, laikantis savo gamtosauginės politikos, ir yra atsakingos, užtikrina, kad jų jurisdikcijos rėmuose vykdoma arba jų kontroliuojama veikla nepakenktų aplinkai kitų valstybių arba rajonų, esančių už nacionalinės jurisdikcijos galiojimo ribų“ (3 straipsnis). Kiekviena šalis įpareigojama, kiek ta tikslinga ir įmanoma, sukurti sistemą

³³ Molenaar, E.J. *Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution* // Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998.

³⁴ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005. 3.1. // http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas 2006-09-10

³⁵ Ten pat

³⁶ Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area, 1992. Art. 8, Annex VI.

saugomų teritorijų arba tokių teritorijų, kuriose būtina taikyti specialias priemones biologinei įvairovei išsaugoti (8 str. a) punktas). Konvencijos šalių konferencijos sprendimas VII/5, kviečiantis valstybes kurti saugomų jūrinės aplinkos rajonų sistemas ir imtis atitinkamų apsaugos priemonių nuo visų grėsmių, įskaitant ir laivybą. Reikėtų pastebėti, jog pati iš savęs Biologinės įvairovės konvencija nesuteikia savo narėms daug galių įgyvendinant nustatytus siekius, todėl, pasak kai kurių autorių, būtent YJJ rajonas gali būti efektyviu instrumentu įgyvendinant šios konvencijos nuostatas, susijusias su jūrinės aplinkos saugojimu³⁷.

Pažymėtina, jog valstybė, norinti nustatyti saugomą rajoną savo vidaus vandenyse ar teritorinėje jūroje ir nesiekianti jame taikyti kitų nei jau egzistuoja susietų apsaugos priemonių, gali padaryti tai pati, vadovaudamasi YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėmis³⁸. Tokia valstybės teisė paremta JT Jūrų teisės suteikiamais įgaliojimais savo teritorinėje jūroje priimti įstatymus ir kitus teisės aktus, skirtus išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą iš užsienio laivų (211 str. 4 punktas). Vis dėlto toks rajonas negalės būti vadinamas YJJ rajonu (būtų laikomas „avant lettre“) ir neturės informacijos paskleidimo tarptautiniu mastu efekto, nes, kaip minėta, YJJ rajono nustatymas yra išskirtinė TJO teisė. Taigi, net ir nesiekiant naujų priemonių, valstybei naudinga kreiptis į TJO dėl YJJ rajono nustatymo – būtent dėl minėto informavimo tarptautiniu mastu efekto. Norėdama saugomo rajono nustatymo už teritorinės jūros ribų, pakrantės valstybė bet koku atveju turi kreiptis į TJO ir gauti jos patvirtinimą (211 str. 6 punktas).

Teigiamą vaidmenį rengiant paraišką gali suvaidinti ir atitinkamos regioninės organizacijos, vienijančios pakrantės valstybes bei atstovaujančios jas remiantis joms suteiktu mandatu aplinkosaugos srityje. Pvz., paraiškos dėl Baltijos jūros nustatymo YJJ rajonu pirmine iniciatore buvo Baltijos jūrinės aplinkos apsaugos komisija (HELCOM), turinti įgaliojimus „koordinuoti savo narių bendrus veiksmus TJO-je siekiant atitinkamų sprendimų dėl Baltijos jūros aplinkos saugojimo ir užtikrinti jų efektyvų įgyvendinimą“³⁹. Įgyvendindama šiuos įgaliojimus, HELCOM koordinavo ir

³⁷ Schei, Peter Johan; Brubaker, R. Douglas. “Developments in Environmental Protection – the Barents Sea and European Union Waters”. *New Era in Far East Russia & Asia*. Tokyo, Ocean Policy Research Foundation, 2006, pp. 243-258

³⁸ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005 //http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas 2006-09-10

³⁹ Brusendorff, A. Ch. Role of HELCOM in Promoting Maritime Safety in the Baltic Sea. Summary of the presentation at the Seminar “The Baltic Sea – a Particularly Sensitive Sea”. Secretariat of the Helsinki Commission. Hanasaari, the Swedish-Finnish Cultural Centre, Espoo, Finland 7 May 2002//
http://www.wwf.fi/tiedotus/seminaarit/seminaarimateriaalit/role_of_helcom.html Prisijungimo laikas: 2006-11-08

tolesnius valstybių veiksmus renkant bei pateikiant atitinkamą informaciją, reikalingą tinkamam paraiškos suformulavimui pagal YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires⁴⁰.

Galima išskirti ir netiesiogiai YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo procedūroje dalyvaujančius subjektus – tai suinteresuotos žvejybos ir aplinkosaugos bendruomenės bei valstybės, kurių laivų maršrutai eina per siūlomą paskelbti YJJ rajonu jūros rajoną. YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse pažymimas TJO siekis suderinti visų subjektų interesus: „Šių gairių tikslas yra ... kad [paraiškų dėl YJJ rajonų nustatymo ir teikimo] procese būtų užtikrinti visų – pakrantės valstybės, vėliavos valstybės, aplinkosaugos ir žvejybos bendruomenių - interesai ...“⁴¹

Tokių subjektų dalyvavimas užtikrinamas organizuojant diskusijas, kurias TJO yra įsipareigojusi surengti kaip sudėtinę paraiškos svarstymo dalį. Suinteresuoti subjektai gali pateikti savo nuomonę ir argumentus tiek dėl konkretaus YJJ rajono nustatymo, tiek, kaip matėme istorinėje YJJ rajono koncepcijos raidos apžvalgoje, dėl pačių šio instrumento koncepcijos principų. Pvz., šiose diskusijose paprastai aktyviai reiškiasi tokių nevyriausybinų organizacijų, kaip WWF (World Wide Fund for Nature), Tarptautinės gamtos ir gamtinių resursų išsaugojimo sąjungos (IUCN - International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) atstovai, „lobinantys“ dėl pačios YJJ rajono koncepcijos tolesnio griežtesnio įtvirtinimo ir konkrečių jūrinių rajonų paskelbimo YJJ rajonais.

YJJ rajono teisinio režimo įgyvendinimui skirtos paskutinės gairių nuostatos teigia, jog:

- Siūlanti valstybė turėtų užtikrinti, jog bet kuri susieta apsaugos priemonė būtų įgyvendinama remiantis tarptautine teise, taip, kaip tai atspindima JT Jūrų teisės konvencijoje.
- Valstybių narių vyriausybės turėtų užtikrinti, jog su jų vėliava plaukiojantys laivai laikytųsi visų YJJ rajono apsaugai nustatytų priemonių. Gavusios informaciją apie jų vėliavos laivo

⁴⁰ “Designation of parts of the Baltic Sea area as Particularly Sensitive Sea Areas”. Agenda Item 3.1. Fourth Meeting of Nature Conservation and Coastal Zones Management Group, Helsinki Commission. 11 February 2003// [http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf](http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf) Prisijungimo laikas: 2006-10-29

⁴¹ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

padarytą pažeidimą, turi atitinkamai supažindinti informavusią valstybę apie priemones, kurių ėmėsi⁴².

Taigi, įgyvendinant YJJ Rajono apsaugos režimą, tiesioginiais subjektais tampa jo nustatymą inicijavusi pakrantės valstybė, turinti užtikrinti, kad susietų apsaugos priemonių laikomasi, ir bet kuri TJO nare esanti valstybė, turinti bendrą pareigą užtikrinti, kad su jos vėliava plaukiantys laivai laikytųsi nustatytų YJJ rajone reikalavimų.

Gali kilti klausimas, ar laivo vėliavos valstybė, nesanti TJO nare ir neprivalanti pagal tarptautinę teisę paklusti TJO nustatytiems reikalavimams, tačiau prisijungusi prie JT Jūrų teisės konvencijos, turėtų laikytis TJO reikalavimų dėl to, kad JT Jūrų teisės konvencijoje įtvirtintas atitinkamas TJO - kaip kompetentingos tarptautinės organizacijos – mandatas reguliuoti laivybą. Greičiausiai derėtų rinktis neigiamą atsakymą į šį klausimą, kurį argumentuotai pagrindžia E.J.Molenaar – jeigu būtų laikoma, kad JT Jūrų teisės konvencija bet koku atveju įpareigoja laikytis TJO reikalavimų, tai galėtų paskatinti tokį neigiamą reiškinį kaip valstybių vengimą tapti TJO narėmis, siekiant trečiųjų valstybių atžvilgiu panaudoti TJO reikalavimus, tačiau nenorint priimti atitinkamų pareigų⁴³. To nesiekia ir pati TJO – gairėse nurodoma, jog nustatytų susietų apsaugos priemonių turėtų laikytis TJO narių vyriausybės⁴⁴.

2.5 Susietos apsaugos priemonės

TJO Asamblėjos rezoliucijoje A.885 (21) įtvirtintose YJJ rajonų identifikavimo gairėse pateikiamas susietų apsaugos priemonių apibrėžimas – tai tokios tarptautinės taisyklės ir standartai, kurių priėmimas priklauso TJO kompetencijai ir kurie yra skirti reguliuoti laivybos veiksmus siekiant apsaugoti jautrų rajoną⁴⁵.

⁴² IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005. 9.1-9.3. // http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

⁴³ Molenaar, E.J. Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution // Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998

⁴⁴ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005. 9.3 // http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

⁴⁵ IMO Resolution A.885 (21) „Procedures for the Identification of Particularly Sensitive Sea Areas and the Adoption of Associated Protected Measures and Amendments to the Guidelines Contained in Resolution A. 720 (17)” // http://www.ngo.grida.no/wwwfneap/Projects/Reports/PSSA_WaddenSea_German.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-12

YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse numatoma, jog YJJ rajono apsaugai gali būti taikomos dvejopo pobūdžio susietos apsaugos priemonės:

- 1) jau egzistuojančios – TJO rėmuose priimtose konvencijose numatytos priemonės;
- 2) naujai vystomos/sukurtos priemonės, skirtos specifinių jūros rajonų aplinkos apsaugai nuo laivų keliamos žalos, turinčios identifiкуotą teisinį pagrindą⁴⁶.

Pirmojo pobūdžio priemonės yra konkrečiai išvardintos pačiose gairėse:

- specialaus rajono, specialių išleidimo ribojimų nustatymas,
- SOx emisijos kontroliavimo rajono nustatymas;
- specialūs laivybos apribojimai rajone;
- laivų maršrutų ir raportavimo sistemų netoli rajono ar pačiame rajone patvirtinimas.

MARPOL 73/78 1978 m. protokolo 1 priede pateikiamas specialaus rajono apibrėžimas: jūrinis rajonas, kuriame dėl pripažintų techninių priežasčių, susijusių okeonografinių ir ekologinių sąlygų bei tam tikrų jūrų eismo savybių reikalingi specialūs privalomi metodai užkirsti kelią rajono teršimui nafta. SOx emisijos kontrolės rajonas numatytas MARPOL 73/78 Priede VI, kuriame jis apibrėždamas kaip rajonas, kuriame reikalingi specialūs privalomi metodai, kuriais būtų užkertamas kelias, mažinamos, kontroliuojamos SOx emisijos iš laivų ir jų poveikis sausumos ar jūros rajonams. Laivų maršrutų ir raportavimo sistemos, nustatytos SOLAS, COLREG konvencijose.

Reikėtų pažymėti, jog šių priemonių taikymui konkrečiame jūriniame rajone YJJ rajono nustatymas nėra būtina sąlyga. Jos gali būti taikomos jas numatančių konvencijų ar TJO dokumentų pagrindu. Dėl to kyla klausimas, kodėl tuomet valstybės yra linkusios siekti YJJ rajono nustatymo, kurio procedūra reikalauja didesnių pastangų ir kur kas ilgiau užtrunka? Vienas iš atsakymų į šį klausimą – poreikis nustatyti vientisą ir plataus pobūdžio apsaugos režimą, duosiantį didesnę efektą nei atskirų priemonių taikymas.

Kitas galimas atsakymas susijęs su antrojo pobūdžio – naujai sukuriamų - priemonių patvirtinimu nustatant YJJ rajoną. Šios priemonės gairėse nedetalizuojamos. Jos siūlomos, apibrėžiamos bei patvirtinamos, nustatant konkrečius YJJ rajonus, t.y. „on a case-by-case basis“.

⁴⁶ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

Tokios priemonės gali būti taikomos tik nustačius YJJ rajoną – būtent čia ir glūdi valstybių suinteresuotumo YJJ rajono nustatymu pagrindas. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, jog būtent galimybė nustatyti naujas, konkretaus rajono specifinėms sąlygas pritaikytas priemones yra vienas didžiausių YJJ rajono kaip aplinkos apsaugos instrumento privalumų.

Tokiomis priemonėmis laikomos priemonės, kurios:

- a) apskritai naujos savo turiniu (apimančios naujus laivybos ribojimo būdus arba taikomos tokių laivybos keliamų taršos šaltinių atžvilgiu, kuriems iki tol nebuvo taikytos);
- b) naujos savo taikymo sritimi – t.y., taikomos tose jūros erdvėse, kuriose pagal esamas tarptautines normas lig tol nebuvo taikytos.

Tokiomis priemonėmis gali būti privalomas locmanavimas išskirtinėje ekonominėje zonoje, tam tikrų laivų tipų laivybos ribojimai teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, privalomas pranešimas apie ketinimus įplaukti į tam tikras vietas atitinkamoms pakrantės valstybės tarnyboms ir pan.

Šių priemonių taikymo galimybė yra vienas iš svarbiausių YJJ rajono privalumų, kadangi jos įgalina atsižvelgti į labiausiai specifinius konkretaus rajono aplinkos apsaugos poreikius, kas ne visuomet yra įmanoma, taikant kituose teisės aktuose numatytas priemones. Prie šių priemonių priskirtina ir gairėse numatyta galimybė nustatyti buferinę zoną aplink YJJ rajoną, įrodžius, kad tokia papildoma apsaugos priemonė yra būtina bendrai apsaugai.

Atkreiptinas dėmesys į gairėse įtvirtintą siūlymą inicijuojančiai valstybei svarstyti galimybę YJJ Rajoną įtraukti į Pasaulio paveldo sąrašą, paskelbti Biosferos rezervu ar įtraukti į kitus tarptautinės, regioninės ar nacionalinės reikšmės sąrašus. Tokie veiksmai sietini su prestižu, informacijos paskleidimo verte, valstybių geranorišku bendradarbiavimu bei papildomomis galimybėmis gauti tarptautinę pagalbą ir finansavimą pagal UNESCO Pasaulio paveldo konvenciją⁴⁷. Tačiau tai nesuteikia daugiau konkrečių apsaugos priemonių, nei nustačius YJJ rajoną – neveltui kai kurie aplinkosaugos ekspertai mano, kad YJJ rajonas galėtų būti naudojamas kaip apsaugos instrumentas jau į Pasaulio paveldo sąrašą įtrauktų jūrinių rajonų, kuriems pavojų kelia tarptautinė laivyba, atžvilgiu.

⁴⁷ UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage// <http://whc.unesco.org/en/conventiontext> Prisijungimo laikas: 2006-11-25

3. YJJ RAJONO SAŲOKOS PALYGINIMAS SU KITŲ SAUGOMŲ JŪRINIŲ RAJONŲ SAŲOKOMIS⁴⁸

3.1 YJJ rajonas ir Specialusis rajonas pagal MARPOL

Šiuos du aplinkos apsaugos instrumentus sieja tai, kad jie turi bendras ištakas ir kad praktikoje jie gali persidengti – YJJ identifikavimo ir nustatymo gairėse pažymima, jog Specialus rajonas gali būti nustatomas YJJ rajone ir atvirksčiai, nepanaikindami vienas kito apsaugos režimo⁴⁹. Jų palyginimas taip pat gali padėti atsakyti į klausimą, kodėl valstybės siekia YJJ rajono nustatymo, kurio procedūra, kaip matėme, reikalauja daug pastangų ir laiko, o nesitenkina kitais paprasčiau realizuojamais instrumentais.

Abiejų šių instrumentų tikslas - užtikrinti aplinkos apsaugą nuo taršos iš laivų, ribojant pačią laivybą. Pirmas esminis skirtumas – Specialus rajonas skirtas išvengti keleto taršos formų, gi YJJ rajonas, kaip minėta, gali būti naudojamas kaip apsaugos priemonė nuo kur kas daugiau taršos formų. Antra, remiantis specialaus rajono apibrėžimu, darytina išvada, kad specialus rajonas galimas tik uždaroje ar pusiau uždaroje jūrose⁵⁰, o YJJ rajonas gali būti nustatomas bet kurioje jūros erdvėje. Trečia, nustatant YJJ rajoną, turi būti bent vienos kategorijos kriterijus, įrodantis rajono aplinkos jautrumą laivybos keliamoms grėsmėms, o Specialusis rajonas turi atitikti po vieną iš kiekvienos kategorijos (okeonografinės, ekologinės, laivų eismo charakteristikos) – taigi, Specialiojo rajono nustatymui taikomi griežtesni reikalavimai.

Tačiau pats svarbiausias skirtumas tarp šių instrumentų – galimybė taikyti susietas apsaugos priemones. Specialiojo rajono atveju jame taikomos priemonės apsiriboja, tuo, kas įtvirtinta MARPOL konvencijoje – specialiais išleidimo ribojimais. YJJ rajono atveju, kaip jau minėjome, ši galimybė kur kas platesnė ir apima ne tik jau egzistuojančias priemones, pvz., priemones pagal tą

⁴⁸ Palyginimų santrauka pateikiama lentelėje Priedas Nr.2

⁴⁹ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005//http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

⁵⁰ IMO Resolution A.927 (21), “New Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”. 2001// http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D10469/927.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-13

pačią MARPOL, arba pagal SOLAS ir COLREG konvencijas, bet ir visai naujas priemonės, neįtvirtintas jokiais teisės aktais. Kita vertus, MARPOL Specialiojo rajono nustatymas tam tikrame jūros rajone automatiškai reiškia ir apsaugos priemonių, įtvirtintų MARPOL konvencijos prieduose, taikymą. Tuo tarpu YJJ rajono nustatymas, kaip matėme, pats savaime dar nereiškia jokių priemonių taikymo – tokios priemonės turi būti papildomai patvirtintos.

3.2 YJJ rajonas ir specialusis rajonas pagal JT Jūrų teisės konvenciją

JT Jūrų teisės 211 str. 6 paragrafe įtvirtinta specialiojo rajono, saugomo papildomomis TJO patvirtintomis priemonėmis dėl ypatingų jo aplinkos charakteristikų, sąvoka. Ir Konvencijos 211 str. 6 paragrafe apibrėžtas specialusis rajonas, ir YJJ rajonas gali būti naudojamas, siekiant išvengti bet kokios taršos iš laivų formos, bei numato specialias apsaugos priemones. Šiuos instrumentus vienija ir tai, kad abu nustatant lemiamas vaidmuo tenka TJO⁵¹. Tačiau JT Jūrų teisės konvencijoje apibrėžtos specialiojo rajono apsaugos priemonės ribojamos išleidimo standartų, CDEM (construction, design, equipment and manning – laivų konstrukcijos, dizaino, įrangos ir įgulos sudarymo) standartų ir laivybos standartų - t.y., jau esamų apsaugos instrumentų taikymu, o YJJ rajono atveju galimybės nustatyti apsaugos priemones yra platesnės. Taipogi YJJ rajono identifikavimo, pagrindų, kurias remiantis galima tam tikrą teritoriją identifikuoti kaip YJJ rajoną, sąrašas yra platesnis nei specialiojo rajono pagal JT JTK Skiriasi ir jų objektų apimtys – YJJ rajonas gali būti nustatomas visose jūros erdvėse, o specialusis rajonas pagal JT Jūrų teisės konvenciją ribojamas išskirtine ekonomine zona.

Taigi, YJJ rajono sąvoka yra platesnė už Specialiojo rajono pagal JT Jūrų teisės konvenciją sąvoką. Pastaroji savo turiniu, kai kurių autorių nuomone, labiau artima MARPOL Specialiajam rajonui. Kaip matysime toliau, šių skirtumų identifikavimas svarbus svarstant, ar galima YJJ rajono teisinį privalomumą grįsti šiuo JT Jūrų teisės konvencijos straipsniu.

⁵¹ 211 str. 6 paragrafe TJO minima netiesiogiai – kaip kompetentinga tarptautinė organizacija. Toliau, nagrinėjant TJO mandatą nustatyti YJJ rajoną, matysime, kad TJO laikytina tokia organizacija tuose JT Jūrų teisės konvencijos straipsniuose, kurie reglamentuoja laivybos reguliavimą.

II. YPATINGAI JAUTRIAME JŪROS RAJONE GALIOJANTIS TEISINIS REŽIMAS

1. YJJ RAJONO TEISINIO REŽIMO PRIVALOMUMO PROBLEMA

Teisinėje literatūroje galima aptikti įvairių vertinimų dėl YJJ rajono teisinio režimo privalomumo. Pagal vienus iš jų, pvz., Australijos Vyriausybės Jūrų saugumo administracijos pateiktą YJJ rajono pristatymą⁵², JT Jūrų teisės konvencijos nuostatos, įpareigojančios pakrantės valstybes imtis atitinkamų priemonių saugoti jautrias ekosistemas (194 str.) ir nustatyti specialius rajonus (211 str. 6 punktas), suteikia pilną teisę nustatyti YJJ rajonus ir taikyti susietas apsaugos priemones.

Kiti (E.J. Molenaar, N.Unlu), kaip matysime toliau, mano, kad YJJ rajono nustatymui ir susietų apsaugos priemonių taikymui nepakanka JT Jūrų teisės konvencijoje numatytų teisės normų. Todėl jo teisinis privalomumas yra kvestionuotinas, kiekvienu konkrečiu atveju priklausantis nuo konkrečių apsaugos priemonių ir jūrų erdvės, kuriose jos taikomos. Yra nuomonių, jog YJJ rajono nustatymas pakrantės valstybei apskritai nesuteikia jokios papildomos jurisdikcijos ir gali būti įgyvendintas tik tiek, kiek tai įmanoma remiantis esamomis konvencijomis ir tarptautinėmis sutartimis⁵³.

Ieškodami atsakymo į klausimą, kokia apimtimi YJJ rajone galiojantis režimas, įtvirtintas rekomendacinėmis TJO gairėmis, yra teisiškai privalomas, remsimės toliau apžvelgiamais YJJ rajoną pagrindžiančiais teisiniais šaltiniais ir su YJJ rajonu susijusiomis jų nuostatomis. Galima būtų išskirti tokius atskirus šio klausimo aspektus, kurių ištyrimas leistų nuodugniau atsakyti į tokį klausimą:

- kiek yra teisiškai įpareigojančios YJJ rajono apsaugos režimą sudarančios susietos apsaugos priemonės;
- kokia yra YJJ rajono subjektų kompetencija aplinkos apsaugos srityje.

⁵² Australian Maritime Safety Authority. "Particularly Sensitive Sea Areas. Fact Sheet". Canberra, ACT Australia March 2006// www.amsa.gov.au Prisijungimo laikas: 2006-11-14

⁵³ "Designation of parts of the Baltic Sea area as Particularly Sensitive Sea Areas". Agenda Item 3.1. Fourth Meeting of Nature Conservation and Coastal Zones Management Group, Helsinki Commission. 11 February 2003// [http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf](http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf) Prisijungimo laikas: 2006-10-15

2005 m. TJO priimtos *YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairės* yra vienintelis tiesiogiai YJJ rajono sąvoką ir jame galiojantį režimą apibrėžiantis dokumentas. Kaip buvo minėta, aptariant YJJ rajono sąvokos turinį, šiose gairėse yra pateikiamas YJJ Rajono apibrėžimas, kriterijai, kuriais remiantis identifikuojamas jūrinis rajonas, galintis būti YJJ Rajono objektu, paraiškos teikimo ir svarstymo procedūra, šioje procedūroje ir paties teisinio režimo įgyvendinime dalyvaujantys subjektai, apsaugos režimą sudarančios susietos apsaugos priemonės bei įgyvendinimo nuostatos. Kaip minėta kalbant apie TJO kaip YJJ rajono subjektą, šią organizaciją įsteigiančios 1958 m. Konvencijos 2 str. suteikia TJO įgalinimus nagrinėti jos kompetencijoje esančius klausimus (svarbiausi kurių - laivybos reguliavimo ir aplinkos apsaugos) bei pateikti atitinkamas rekomendacijas. Monografijoje “Implications of the United Nations Conventions on the Law of the Sea for the International Maritime Organization”⁵⁴ teigiama, jog tie TJO sprendimai, kurie neįtvirtinti TJO narių konvencija, nėra privalomi.

Taigi, rekomendacinis gairių pobūdis reiškia, jog tokios gairės pačios savaimė valstybių neįpareigoja, o YJJ rajone galiojantis režimas gali būti valstybėms privalomas tik tuo atveju, jeigu jis gali būti pagrįstas atitinkamomis tarptautinės teisės normomis.

Kadangi YJJ rajone aplinkos apsaugos siekiama ribojant tarptautinę laivybą, o konkrečių apsaugos priemonių patvirtinimo procese dalyvauja TJO ir pakrantės bei trečiosios valstybės, YJJ rajono teisinio pagrindimo reikėtų ieškoti tuose teisės aktuose, kurie apibrėžia valstybių teises ir pareigas aplinkosaugos ir laivybos srityse, atitinkamą jų bendradarbiavimą, TJO ir kitų valstybes vienijančių organizacijų vaidmenį/įgalinimus, saugomų jūrinių rajonų nustatymą tarptautiniu, regioniniu, nacionaliniu lygmenimis, juose galimų taikyti priemonių pobūdį. Nuorodas į kai kuriuos iš šių šaltinių galime rasti pačiose YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse, kitais galima remtis atsižvelgiant į aukščiau minėtą YJJ rajono sąvokos turinį.

⁵⁴ “Implications of the United Nations Conventions on the Law of the Sea for the International Maritime Organization”. IMO Study LEG/MISC/4//www.imo.org/includes/blastData.asp/doc_id=4671/4.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-18
TJO ir JT Teisės biuro Jūrų reikalų ir jūrų teisės skyriaus ekspertų kartu parengta studija, pateikianti TJO veiklos JT Jūrų teisės konvencijos kontekste analizę. Pirmas variantas tokios studijos parengtas dar 1987 m. prieš JT Jūrų teisės konvencijos įsigaliojimą, atitinkamai atnaujinta 1997 ir 2003 m. Čia remiamasi paskutiniu 2005 m. publikuotu studijos variantu, apimančiu 2002-2004 m. įvykusius pokyčius.

2. SUSIETŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TEISINIS PRIVALOMUMAS

Susietos apsaugos priemonės - tai esminis elementas YJJ rajono teisiniame režime - tik per susietas apsaugos priemones gali būti užtikrinamas režimo įgyvendinimas praktikoje, nes YJJ rajonas nustatomas rekomendaciniu TJO sprendimu, kuris, kaip minėjome, pats savaime neturi privalomos teisinės galios. Atsižvelgiant į tai, paskutiniame 2005 m. YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairių variante atsisakyta dviejų atskirų procedūrų - YJJ rajono nustatymo ir konkrečių susietų apsaugos priemonių patvirtinimo – siekiant suteikti rajono režimui konkretų teisinį turinį, įtvirtintas reikalavimas nustatymo metu patvirtinti bent vieną susietą apsaugos priemonę. Taigi, susietų apsaugos priemonių teisinis privalomumas yra lemiantis viso YJJ rajono teisinio režimo privalomumą.

Kaip minėta, YJJ Rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse numatoma, jog YJJ Rajono apsaugai gali būti taikomos dvejopo pobūdžio susietos apsaugos priemonės:

- jau egzistuojančios – t.y., TJO rėmuose jau patvirtintos ir įtvirtintos atitinkamose konvencijose;
- naujai vystomos/sukurtos priemonės, skirtos specifinių jūros rajonų aplinkos apsaugai nuo laivų keliamos žalos bei turinčios identifikuotą teisinį pagrindą.

Su pirmųjų priemonių teisiniu privalomumu problemų nekyla – jos visos yra taikomos remiantis atskiromis konvencijomis - MARPOL, SOLAS, COLREG . Iš to seka, kad jos atitinkamai yra privalomos visiems tų valstybių, kurios yra minėtų konvencijų narės laivams, plaukiantiems per YJJ rajoną. Kaip minėta, valstybės laiko tokius konvencijomis įtvirtintas taisykles ir standartus „visuotinai pripažintomis tarptautinėmis taisyklėmis ir standartais“ pagal JT Jūrų teisės konvenciją, todėl jų laikymasis grindžiamas įpareigojančiomis Konvencijos normomis.

Naujai sukuriamos priemonės nėra kildinamos iš atitinkamų konvencijų ar tarptautinių susitarimų, todėl jų privalomumas priklauso nuo jų teisinio pagrindimo. YJJ Rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse numatoma, jog paraišką teikianti valstybė turi įrodyti, kad siūlomos priemonės turi teisinį pagrindą ir TJO yra kompetentinga jas patvirtinti⁵⁵.

⁵⁵ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005 //http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas 2006-09-10

Remiantis YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėmis, teisiniu pagrindu tokioms priemonėms gali būti:

1) TJO sprendimas atitinkamai pataisyti jau egzistuojantį instrumentą ar patvirtinti naują instrumentą – tokiu atveju priemonė gali būti taikoma tik po TJO sprendimo;

2) valstybės teisė taikyti tokią priemonę teritorinėje jūroje arba atitikimas JT Jūrų teisės konvencijos 211 str. 6 punktui, numatančiam galimybę imtis specialių privalomų priemonių.

Su antrame punkte minėtu teisiniu pagrindu kaip ir viskas aišku – juo yra atitikimas tarptautinei teisės nuostatoms, įtvirtintoms JT Jūrų teisės konvencijoje. Sudėtingiau su pirmame punkte minimu teisiniu pagrindu - TJO sprendimu. Remdamosi tarptautinėje teisėje įtvirtinta TJO kompetencija reguliuoti tarptautinę laivybą aplinkos apsaugos tikslais, valstybės gali pritarti griežtesnių taisyklių ir standartų taikymui, nei numatyta tuo metu galiojančiose tarptautinės teisės normose. Tačiau kyla klausimas, kiek jie bus laikomi įpareigojančiais valstybėms, kurios nedalyvavo „susitariant“ dėl tokių griežtesnių taisyklių.

Vienas iš būdų padaryti tokias taisykles teisiškai privalomomis – minėtas jau egzistuojančių teisės instrumentų pataisymas, suteikiantis teisę taikyti tokias priemones. Savo laiku JAV, teikdamos paraišką dėl Florida Keys YJJ rajono, siūlė kaip susietą apsaugos priemonę taikyti neinkaravimo zoną (non anchoring area), kuri pagal tuometines tarptautinės teisės nuostatas taip pat buvo peržengianti valstybės jurisdikcijos ribas. Tačiau tuo pačiu metu JAV pateikė svarstymui ir atitinkamas SOLAS konvencijos pataisas, kurias priėmus tokia priemonė tapo teisiškai pagrįsta ir privaloma valstybėms-SOLAS konvencijos narėms.

Tačiau pataisų priėmimas yra ilgas ir sudėtingas procesas, todėl naujos priemonės teisiniu pagrindu gali likti tik TJO sprendimas. Viena vertus, E.J.Molenaar teigimu, būtent dėka šio ypatumo YJJ rajonas yra instrumentas, išplečiantis pakrantės valstybių jurisdikciją ir tokiu būdu prisidedantis prie laivybos ir aplinkosaugos interesų subalansavimo⁵⁶.

Kita vertus, šioje vietoje iškyla potencialus YJJ rajono susietų apsaugos priemonių konfliktas su tradicinėmis jūrų laisvėmis - užsienio laivų taikaus plaukimo teise teritorinėje jūroje, laivybos

⁵⁶ Molenaar, E.J. Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution // Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998.

laisve išskirtinėje ekonominėje zonoje. Pvz., privalomas locmanavimas išskirtinėje ekonominėje zonoje, nustatytas kaip susieta apsaugos priemonė Australijos Didžioje barjerinio rifo YJJ rajone, pagal tarptautinę teisę vertinamas kaip tarptautinės teisės normų neatitinkantis tarptautinės laivybos ribojimas. (Kai kurių autorių teiginiai, jog šiai susietai apsaugos priemonei teisinį privalomumo pagrindą suteikia TJO rezoliucija, kvestionuoti, nes, kaip žinia, TJO rezoliucijos turi tik rekomendacinę galią). Toks klausimas kilo svarstant ir siūlymus Vakarų Europos vandenų YJJ rajone kaip susietas apsaugos priemones nustatyti draudimą praplaukti viengubo korpuso tanklaiviams ir 48 valandų išankstinio raportavimo apie praplaukimą YJJ rajonu reikalavimą.

Galima išskirti tris YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse įtvirtintus „saugiklius“, kuriais TJO siekia išvengti tokio konflikto:

- bendra suinteresuotų subjektų diskusija kaip būtina YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo procedūros dalis – t.y., kiekvienu atskiru atveju galima pateikti atitinkamus argumentus ir kontraargumentus dėl konkrečios susietos apsaugos priemonės atitikimo tarptautinei teisei;
- nuorodos gairių tekste į JT Jūrų teisės konvenciją kaip į dokumentą, į kurį būtina atsižvelgti įgyvendinant apsaugos priemones;
- rekomendacija inicijuojančioms šalims kartu su susietų apsaugos priemonių siūlymu pateikti detalų planą, kaip jų laikymasis bus užtikrintas nacionalinėmis teisės normomis ir kaip tokios priemonės atitiks JT Jūrų teisės konvenciją.⁵⁷

Tokiais „saugikliais“ siekiama garantuoti svarstyme dalyvaujančių valstybių-narių konsensuą ir jų valią laikytis tokių kitaip teisiškai neįtvirtintų taisyklių ir standartų. Pvz., privalomo locmanavimo Didžiojo Barjerinio rifo YJJ rajone pripažinimas privaloma susieta apsaugos priemone sietinas su valstybių suvokimu, kiek svarbi šios jūrinės vietovės aplinka. Svarstant Vakarų Europos vandenų YJJ rajono paraišką, buvo atsisakyta vienos iš siūlytų susietų apsaugos priemonių – draudimo viengubo korpuso tanklaiviams, gabenantiems naftos krovinius, kirsti YJJ rajoną, nes diskusijos metu šalys nusprendė, jog tokia apsaugos priemonė neatitinka taikaus plaukimo ir laivybos laisvės principų, todėl negalima pagal tarptautinę teisę. Tuo tarpu 48 valandų išankstinio raportavimo sistema pripažinta atitinkančia tarptautinės teisės nuostatas⁵⁸.

⁵⁷ IMO MEPC 1/Circular 510 „Guidance Document for the Submission of PSSA Proposal“ . 10 May 2006.

http://www.msa.lt/doc/mepc_aplinkrastis_510.pdf Prisijungimo laikas: 2006-11-14

⁵⁸ Roberts J., Tsamenyi M., Workman T., Johnson L. The Western European PSSA proposal: a „politically sensitive sea area// Marine Policy 29 (2005), P. 437.

Yra ir dar viena galimybė užtikrinti rekomendaciniu TJO sprendimu patvirtintų susietų apsaugos priemonių privalomumą. TJO ir JT Jūrų teisės konvencijos santykį analizuojančioje monografijoje pažymima, jog valstybės - TJO narės gali rekomendaciniams TJO sprendimams suteikti privalomą galią inkorporuodamos tokių sprendimų nuostatas į savo nacionalinę teisę ir įgyvendindamos jas kaip savo nacionalines taisykles⁵⁹. Nustatant privalomą locmanavimą Australijos Didžiojo barjerinio rifo YJJ rajone už Australijos teritorinės jūros ribų, TJO priėmė atskirą rezoliuciją, įtvirtinančią rekomendaciją valstybėms narėms laikytis šios susietos apsaugos priemonės⁶⁰, o Australija savo ruožtu įtvirtino ją savo nacionalinėje teisėje ir nustatė sankcijas už jos nesilaikymą. Tačiau klausimas, ar valstybės yra teisiškai įpareigosotos Australijos nacionalinių normų, vis tiek išlieka atviras, nes privalomas locmanavimas išskirtinėje ekonominėje zonoje gali būti vertinamas kaip neleistinais ribojantis kitų valstybių laivybos teisę⁶¹.

3. VALSTYBIŲ KOMPETENCIJA ĮGYVENDINANT YJJ RAJONO TEISINĮ REŽIMĄ

3.1. Valstybių jurisdikcija užtikrinant YJJ rajone nustatytų priemonių laikymąsi per inkorporavimą į nacionalinę teisę

Svarbiausia YJJ rajono susietų apsaugos priemonių įgyvendinime – jų laikymosi užtikrinimas. Kaip minėta, pakrantės valstybės turi galimybę TJO rekomendacijomis nustatytas taisykles inkorporuoti į savo nacionalinę teisę ir tokiu būdu suteikti teisinį privalomumą toms YJJ rajono susietoms apsaugos priemonėms, kurios nėra įtvirtintos tarptautinės teisės aktuose. Tačiau tokiu atveju kyla klausimas, ar pakrantės valstybės gali riboti tarptautinę laivybą aplinkos apsaugos tikslais.

1982 m. JT Jūrų teisės konvencija⁶² gairėse minima kaip pagrindinė/visaapimanti tarptautinės jūrų teisės konvencija, atitikimas kuriai garantuoja YJJ rajono atitikimą tarptautinei

⁵⁹ “Implications of the United Nations Conventions on the Law of the Sea for the International Maritime Organization”. IMO Study LEG/MISC/4// http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D15081/4.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-18

⁶⁰

⁶¹ Jensen O. Coastal State Jurisdiction and Vessel Source Pollution. The International Law of the Sea. Framework for Norwegian legislation. The Fridtjot Nansen Institute Report 3/2006// <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0306.pdf> Prisijungimo laikas: 2006-11-07

⁶² JT Jūrų teisės konvencija//http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=221141 Prisijungimo laikas: 2006-11-03

teisei⁶³. Pažymima, jog gairės yra „įgyvendinamos atsižvelgiant į tarptautinę teisę“, o valstybės „turėtų užtikrinti, kad bet kuri susieta apsaugos priemonė būtų įgyvendinama atsižvelgiant į JT Jūrų teisės konvenciją“. Konvencija yra vienas iš svarbiausių YJJ rajono teisinio režimo privalomumo šaltinių, kadangi ji nustato bendriausius jūrinės aplinkos saugojimo rėmus ir įtvirtina atitinkamą TJO bei atskirų valstybių kompetenciją. Į šios konvencijos nuostatas turi atsižvelgti kiekviena pakrantės valstybė, siekianti taikyti YJJ rajono teisinį režimą bei valstybės, su kurių vėliava plaukiojantys laivai kerta tokį rajoną.

JT Jūrų teisės konvencija įtvirtinta visuotinę valstybių pareigą saugoti jūrinę aplinką bei imtis atitinkamų priemonių: Konvencijos 192 str. įpareigoja visas valstybes saugoti ir išsaugoti jūrinę aplinką. Konvencijos 194 str. 1 punktą atitinkamai įpareigoja valstybes kartu arba pavieniui pagal galimybes imtis visų būtinų šiai Konvencijai neprieštaraujančių priemonių, kad būtų išvengta jūros aplinkos teršimo iš bet kokio šaltinio, kad jis būtų sumažintas ir kontroliuojamas, tuo tikslu naudodamos veiksmingiausias priemones, kuriomis valstybės disponuoja ir kurios atitinka jų galimybes, bei derinti savo politiką su kitomis valstybėmis tai darant. Remiantis šiuo straipsniu, minėtos priemonės gali apimti priemones, būtinas saugoti ir išsaugoti retas ar pažeidžiamas ekosistemas, taip pat natūralią terpę nykstančioms ar pavojuje atsidūrusioms rūšims bei kitoms jūros gyvybės formoms, taip pat toms, kurioms gresia išnykimas.

Konvencija įpareigoja valstybes ne tik priimti tokias priemones nacionaliniu lygmeniu, bet ir bendradarbiauti pasauliniu ir regioniniu mastu, tiesiogiai arba per kompetentingas tarptautines organizacijas rengiant ir kuriant tarptautines normas, standartus bei rekomenduojamą praktiką ir procedūras, atitinkančias šią Konvenciją, kurių tikslas būtų apsaugoti ir išsaugoti jūros aplinką, atsižvelgiant į regionui būdingus bruožus (197 str.). Kartu kyla klausimas, kokias ši konvencija leidžia taikyti priemones, kuriomis aplinkos saugojimo tikslais būtų ribojamos toje pačioje konvencijoje įtvirtintos valstybių laivybos teisės skirtingose jūrinėse erdvėse.

Vidaus vandenys. JT Jūrų teisės konvencija pripažįsta visišką valstybės suverenumą šiuose vandenyse ir neribotą jurisdikciją nustatyti taisykles ir reikalavimus kitų valstybių laivams. Jai tik

⁶³ IMO Resolution A.982 (24) “Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas”, 2005 //http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

taikytina bendras pareiga pagal Konvencijos 211 str. 3 punktą nustačius reikalavimus, skirtus išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą, kaip sąlygą užsienio laivams įplaukti į jų uostus, vidaus vandenį ar sustoti jūros terminaluose, deramai juos paskelbti ir pranešti apie juos kompetentingai tarptautinei organizacijai (kaip minėta, tokia organizacija šiuo atveju laikytina TJO). Taigi, tarptautinė teisė leidžia pakrantės valstybei savo vidaus vandenyse taikyti YJJ rajono apsaugai skirtas priemones.

Teritorinė jūra. Remiantis JT Jūrų teisės konvencija, teritorinėje jūroje pakrantės valstybė aplinkos išsaugojimo ir jos teršimo prevencijos, sumažinimo ir kontrolės tikslais turi teisę priimti atitinkamus įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su taikiu plaukimu teritorine jūra (21 str.), tačiau kartu jos galimybės yra ribojamos, numatant, kad pakrantės valstybė negali užsienio laivams nustatyti tokių reikalavimų, kurie praktiškai reikštų taikaus plaukimo teisės atėmimą ar apribojimą (Konvencijos 24 str.), o taip pat negali pažeisti taikaus plaukimo teisės esmės (211 str. 4 punktas). Tokie teisės aktai gali nustatyti taisykles, reguliuojančias navigaciją ir jūrų eismą, tačiau pakrantės valstybės standartai, taikomi užsienio laivų projektavimui, statybai, įgulos komplektavimui ar įrangai, negali būti aukštesni nei tarptautinės normos ir standartai (21 str.).

Konvencijos 17 str. suteikia visoms valstybėms taikaus plaukimo pakrantės valstybės teritorine jūra teisę, o 18 ir 19 str. įtvirtina taikaus plaukimo teritorine jūra sąvoką – nenutrūkstamas ir greitas plaukimas, skirtas kirsti šią teritorinę jūrą, neįplaukiant į vidaus vandenį arba įplaukti į vidaus vandenį ar išplaukti iš jų, yra laikomas taikiu, jei jis nekelia grėsmės pakrantės valstybės taikai, tvarkai ir saugumui ir vyksta vadovaujantis šia Konvencija ir kitomis tarptautinės teisės normomis. 19 str. nurodoma, jog vienas iš veiksmų, kuris leidžia laivo plaukimą kvalifikuoti netaikiu, yra laivo dalyvavimas sąmoningame ir stambiame aplinkos teršime, prieštaraujančiame šiai Konvencijai.

Konvencijos 22 str. apibrėžiama pakrantės valstybės teisė navigacijos saugumo sumetimais reikalauti iš laivų, kurie naudojami taikaus plaukimo jos teritorine jūra teise, naudoti tuos jūrų koridorius ir eismo atskyrimo schemas, kokius ji nustato ar nurodo laivų plaukimo reguliavimo tikslais. Pagal šį straipsnį nustatydamas jūrų koridorius ir nurodydamas eismo atskyrimo schemas, pakrantės valstybė atsižvelgia į:

- a) kompetentingų tarptautinių organizacijų rekomendacijas;
- b) bet kokius jūrų kelius, kurie paprastai naudojami tarptautinei laivybai;

- c) ypatingas konkrečių laivų ir jūrų kelių charakteristikas;
- d) jūrų eismo intensyvumą.

Greičiausiai nereikėtų šio straipsnio suvokti kaip leidžiančio pakrantės valstybei minėtais atvejais taikyti tik dvi priemones – jūrų koridorius ir eismo atskyrimo schemas, nes jau minėtame 21 str. Konvencija įtvirtina pakrantės valstybės bendrą teisę priimti atitinkamus įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su taikiu plaukimu teritorine jūra, o to paties str. 4 punktas įpareigoja kitų valstybių laivus taikaus plaukimo metu laikytis visų tokių įstatymų ir kitų teisės aktų bei visų visuotinai pripažįstamų tarptautinių taisyklių, skirtų susidūrimams jūroje išvengti.

Taigi, teritorinėje jūroje pakrantės valstybė turi teisę nustatyti taisykles ir standartus, skirtus reguliuoti laivybą ir jūrų eismą aplinkos apsaugos tikslais, tačiau tokios taisyklės ir standartai negali atimti galimybės kitų valstybių laivams kirsti teritorinę jūrą taikų plaukimą atitinkančiu būdu. Todėl griežtai/siaurai aiškinant JT Jūrų teisės konvenciją, pakrantės valstybė neturi atitinkamos jurisdikcijos nustatyti teritorinėje jūroje esančiame YJJ rajone labiau laivybą ribojančių susietų apsaugos priemonių, nei yra leidžiama esamomis tarptautinės teisės nuostatomis, nors tai kaip tik ir yra didžiausias instrumento privalumas. Taigi, kitų valstybių laivams būtų privalomos tik tos susietos apsaugos priemonės, kurios neriboja jų taikaus plaukimo teisės – pvz, draudimas plaukioti atitinkama teritorinės jūros dalimi, kuris yra vertintinas kaip neribojantis laivybos laisvės, nes laivai turi galimybę praplaukti, būtų privalomas, o tokia susieta apsaugos priemonė kaip privalomas locmanavimas – jau ne.

Išskirtinė ekonominė zona. Remiantis JT Jūrų teisės konvencija, pakrantės valstybė, turėdama suverenias teises išskirtinėje ekonominėje zonoje saugoti ir valdyti gyvuosius išteklius, taip pat įgyvendina šias teises atitinkančią jurisdikciją – t.y., nustatyti atitinkamas taisykles jūrinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo klausimais (56 str. 1 punktas). Tačiau Konvencija apriboja tokią pakrantės valstybės jurisdikciją pareiga atsižvelgti į kitų valstybių teises ir pareigas, įtvirtintas Konvencijoje ir kitose tarptautinėse normose. Kartu 56 str. nurodoma, kad turi „šioje konvencijoje numatytą jurisdikciją“ - kas reiškia, kad leidžiama tik tai, kas konkrečiai konvencijoje numatyta. Todėl nustatydamas aukštesnius nei įtvirtinti tarptautinėje teisėje laivybos ir jūrų eismo ribojimus, pakrantės valstybė gali pažeisti kitų valstybių laivybos laisvę. Iš to sektų, kad kitoms valstybėms išskirtinėje ekonominėje zonoje privalomos tik tos YJJ rajono susietos apsaugos priemonės, kurios laivybos teisės neriboja daugiau, nei jau egzistuojančios tarptautinės taisyklės ir standartai.

Konvencijos 211 str. 6 paragrafe įtvirtinta pakrantės valstybių teisė nustatyti specialius jūrinius rajonus išskirtinėje ekonominėje zonoje, jei tarptautinės normos ir standartai neatitinka ypatingų aplinkybių ir pakrantės valstybės turi svarių priežasčių manyti, kad dėl pripažintų techninių priežasčių, susijusių su šių valstybių okeonografinė ir ekologine padėtimi, taip pat jų išteklių panaudojimo ar apsaugos bei ypatingo laivų judėjimo pobūdžio būtina imtis specialių privalomų priemonių, skirtų teršimui iš laivų išvengti. Pakrantės valstybės, deramai pasitarusios per kompetentingą tarptautinę organizaciją su kitomis suinteresuotomis valstybėmis, gali dėl minėto rajono tokiai organizacijai pateikti pranešimą kartu su tai patvirtinančiais moksliniais ir techniniais įrodymais bei informacija apie būtinas priemones. Jei ši organizacija taip nusprendžia (per 15 mėn.), minėtos pakrantės valstybės gali priimti šiam rajonui taikomus įstatymus ir kitus teisės aktus, skirtus išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą iš laivų, įgyvendinančius tarptautines normas ir standartus arba laivybos praktiką, kuriuos tokia tarptautinė organizacija pripažįsta kaip taikytinus ypatingiems rajonams. Pakrantės valstybė gali ir pati priimti papildomas nacionalines normas, tačiau tik pranešusi apie tai kompetentingai tarptautinei organizacijai ir gavusi šios sutikimą, be to, ji negali kitų valstybių laivams taikyti aukštesnių laivų projektavimo, statybos, įgulos komplektavimo ar įrengimo standartų, negu nustato visuotinai pripažintos tarptautinės normos ir standartai.

Esminis klausimas, kiek YJJ rajono nustatymas ir susietų apsaugos priemonių taikymas laikytinas JT Konvencijos 211 str. 6 punkto tiesioginiu įgyvendinimu. YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse pažymima, kad šis straipsnis gali būti vienu iš teisinių pagrindų susietoms apsaugos priemonėms⁶⁴, tačiau iš to negalima daryti išvados, jog visa YJJ rajono koncepcija pagrįsta JT Konvencijos 211 str. 6 punkto nuostatomis. Anksčiau atliktas YJJ rajono ir JT Jūrų teisės konvencijos Specialiojo rajono sąvokų turinio palyginimas parodė, kad YJJ rajono sąvoka yra platesnė nei minėtame straipsnyje įtvirtinto specialaus rajono sąvoka. Dar 1992 m. įvykusiame I-ajame Tarptautiniame teisės ekspertų susitikime dėl YJJ rajonų konstatuota, kad JT Jūrų teisės konvencijoje įtvirtintų priemonių nepakaktų visaapimančiai YJJ rajono apsaugai, kadangi pastaroji sąvoka yra platesnė⁶⁵. Tačiau vis tiek atsiranda norinčių tiesiogiai grįsti YJJ rajono nustatymą ir

⁶⁴ IMO Resolution A.982 (24) "Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas", 2005 // http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-10

⁶⁵ Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. P.478

įgyvendinimą šiuo straipsniu (ypač tie, kurie nori siaurinti YJJ rajono koncepciją – kaip kad išryškėjo Rusijai teikiant argumentus dėl paskutinio gairių peržiūrėjimo⁶⁶). Galbūt dėl to daugelis autorių, kalbėdami apie YJJ rajono teisinį pagrįstumą, nevengia pabrėžti, kad YJJ rajono teisinis režimas negali būti tiesiogiai grindžiamas Konvencijos 211 str. 6 punktu – pvz., N. Unlu pažymi, kad YJJ rajonas negali būti laikomas specialiuoju rajonu pagal JT Jūrų konvenciją, nes yra platesnė sąvoka nustatymo kriterijais (Konvencijoje neapimami socialiniai, ekonominiai, kultūriniai, moksliniai kriterijai) ir galimomis taikyti priemonėmis (Konvencijoje neminimas laivybos ribojimas kaip taršos prevencijos priemonė) ir ne visais atvejais gali būti juo grindžiamas⁶⁷; E.J. Molenaar teigia, jog gairių ir 211 str. 6 punktas minimo specialaus rajono turinys skiriasi keletu esminių aspektų, be to, abejoja, ar YJJ rajonas gali būti laikomas tiesiogiai įgyvendinančiu šį straipsnį dėl skirtingų gairių ir Konvencijos įsigaliojimo momentų⁶⁸. L.S.Johnson taip pat pastebi, kad YJJ rajono sąvoka yra platesnė už šiame Konvencijos straipsnyje įtvirtintą specialaus rajono sąvoką, kuri savo ruožtu nėra pakankamai aiškus (neaišku, kaip vertinti tarptautinių taisyklių ir standartų atitikimą ypatingoms sąlygoms, kas priima galutinį sprendimą – TJO ar pakrantės valstybė, apibrėžti terminai nebūtinai sutampa su TJO darbo tvarka ir t.t.). Kita vertus, ji pažymi, jog tuo atveju, kai konkretaus rajono nustatymas atitinka straipsnio nuostatas, TJO turėtų būti linkusi juo remtis ir tokiu būdu YJJ rajonas gali būti šių nelabai taikomų praktikoje nuostatų įgyvendinimu⁶⁹.

Taigi, apžvelgus JT Jūrų konvencijoje įtvirtintą pakrantės valstybės jurisdikciją išskirtinėje ekonominėje zonoje, matyti, kad iš esmės ji yra ribojama tarptautiniu lygmeniu priimtų standartų ir taisyklių taikymu. Pakrantės valstybei suteikiama teisė esant būtinybei tam tikruose specifiniuose rajonuose aplinkos saugojimo tikslais taikyti papildomas priemones, tačiau, kaip matėme, palyginę 211 str. 6 punktą su gairėse įtvirtinta YJJ rajono sąvoka, ši teisė neapima visų YJJ rajono aspektų. Todėl naujų ir aukštesnių, nei jau įtvirtinta tarptautinės teisės, standartų nustatymas išskirtinėje ekonominėje zonoje negali būti privalomas pagal tarptautinę teisę.

⁶⁶ Report of IMO Marine Environment Protection Committee on its 52nd Session. Proposals for the revision of the Guidelines for the Identification and Designation of PSSAs. MEPC 52/24. JAV siūlymas MEPC 52/8, Rusijos siūlymas MEPC 52/8/1. 18 October 2004. // http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_52_24.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-15

⁶⁷ Ünlü, N. Particularly Sensitive Sea Areas: Past, Present and Future//WMU Journal of Maritime Affairs, 2004, Vol.3 No2.

⁶⁸ Molenaar, E.J. Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution// Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998.

⁶⁹ Johnson, L. S. Coastal State Regulation of International Shipping//Oceana Publications, INC. Dobbs Ferry, NY. 2004. P. 124.

Atvira jūra. Kaip minėta, TJO YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse nenurodo, kuriose jūrų erdvėse gali būti toks rajonas – tai reiškia, jog jis gali būti identifikuojamas ne tik pakrantės valstybių teritoriniuose vandenyse ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, bet ir atviroje jūroje. Klausimas, ar tai leidžia tarptautinė teisė, ar įtvirtindama tokią galimybę TJO neperžengia savo kompetencijos ribų? Manytume, saugomų jūrinių teritorijų – tame tarpe ir YJJ rajono - nustatymas atviroje jūroje yra teisiškai pagrindžiamas, nes pirma, TJO įgalinimai nustatyti tarptautines taisykles ir standartus neribojami jūrų erdvėmis, antra, TJO narės-šalys turi atitinkamus įsipareigojimus pagal JT Jūrų teisės konvenciją bendradarbiauti ir valdyti gyvuosius resursus atviroje jūroje (192, 194, 117, 118 str.), dauguma iš jų pagal Biologinės įvairovės konvenciją – daryti tai už nacionalinės jurisdikcijos esančiose teritorijose. Tiesa, YJJ rajonas nėra tiesiogiai skirtas gyvųjų resursų valdymui – juo, kaip minėta, siekiama saugoti jūrinę aplinką per tarptautinės laivybos reguliavimą – tačiau kartu jis gali būti laikomas sudėtine tokio valdymo dalimi.

Šioje jūros erdvėje nei viena valstybė negali vykdyti jurisdikcijos kitų valstybių laivų atžvilgiu, todėl vieninteliu kompetentingu subjektu nustatyti susietas apsaugos priemonės lieka TJO. Kartu svarbios yra JT Jūrų teisės konvencijos nuostatos, suteikiančios šioje jūrų erdvėje visoms valstybėms priklausančias laivybos, skraidymo, povandeninių kabelių ir vamzdynų klojimo, dirbtinių salų ir kitų įrenginių statymo, žvejybos, mokslinių tyrimų laisves ir numatančios atitinkamą pareigą naudojantis šiomis laisvėmis, deramai atsižvelgti į kitų valstybių interesus. TJO, nustatydamas susietas apsaugos priemones, turi atsižvelgti į šias nuostatas.

3.2 Susietų apsaugos priemonių, įtvirtintų ir kaip tarptautinės taisyklės, ir kaip nacionalinės normos, laikymosi užtikrinimas

Iš vienos pusės susietų apsaugos priemonių laikymosi užtikrinimas, kaip minėta, priklauso nuo pakrantės valstybės jurisdikcijos nustatyti tokias priemones skirtingose jūros erdvėse ir nuo to, ar pakrantės valstybės yra kompetentingos priversti kitų valstybių laivus laikytis visų rūšių susietų apsaugos priemonių - ir įtvirtintų esamuose tarptautiniuose teisės aktuose, ir nustatytų kaip nacionalinės teisės normos, ir vien TJO sprendimais pagrįstų. Iš kitos pusės priklauso nuo to, ar tokios priemonės valstybėms yra privalomos. Jeigu privalomos, laivo vėliavos valstybės turi užtikrinti, kad jų laivai laikytųsi tokių priemonių. Taip pat esminis klausimas, kas gali užtikrinti YJJ rajono apsaugos priemonių laikymąsi atviroje jūroje.

Vidaus vandenys. Juose valstybė gali remtis atitinkamomis savo nacionalinėje teisėje įtvirtintomis priemonėmis ir tais Konvencijos straipsniais, kurie apibrėžia valstybės bendrą kompetenciją priverčiant kitų valstybių laivus laikytis tarptautinių normų ir standartų, nepaisant to, kur buvo padarytas pažeidimas. Konvencijos 218 str. suteikia valstybei teisę imtis tyrimo, o jei pakanka įrodymų, iškelti bylą dėl medžiagų išmetimo iš kitos valstybės laivo už šios valstybės vidaus vandenų, teritorinės jūros ar išskirtinės ekonominės zonos pažeidžiant kompetentingų tarptautinių organizacijų ar visuotinių diplomatinė konferencijų metu nustatytas taikytinas tarptautines normas ir standartus, kai laivas savanoriškai yra kokios nors valstybės uoste arba jūros terminale. Kita vertus, susietos apsaugos priemonės labai retais atvejais riboja išmetimus, t.y. jų pažeidimas nebūtinai yra susijęs su medžiagų išmetimu.

Remiantis Konvencijos 220 str., uosto valstybė gali iškelti bylą dėl bet kokių jos įstatymų ir kitų teisės aktų, priimtų pagal šią Konvenciją, ar taikytinų tarptautinių normų ir standartų, skirtų išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą iš laivų, pažeidimų, jei tokie pažeidimai įvykdomi tos valstybės teritorinėje jūroje arba išskirtinėje ekonominėje zonoje, kai laivas savanoriškai yra kokios nors valstybės uoste ar jūros terminale. Konvencijoje taip pat numatoma uosto valstybės, kuri kitų valstybių prašymu ar savo iniciatyva nustatė, kad viename iš jų uostų ar viename iš jų jūros terminalų esantis laivas pažeidžia taikytinas tarptautines normas ir standartus dėl laivų tinkamumo plaukinti ir kartu kelia grėsmę jūros aplinkai, teisę administracinėmis priemonėmis užkirsti kelią tokiam laivui plaukinti (219 str.). Su valstybės kompetencija užtikrinti nustatytą taisyklių vidaus vandenyse laikymąsi sietinas ir Konvencijos 27 str., kuris numato, jog pakrantės valstybė turi teisę imtis jos įstatymų numatytų priemonių, siekiant sulaikyti asmenį arba atlikti tyrimą užsienio laive, kuris plaukia teritorine jūra palikęs vidaus vandenį.

Naudodamasi šia kompetencija, uosto valstybė kartu turi atsižvelgti į JT Jūrų teisės konvencijoje įtvirtintus reikalavimus, kad vykdant priverstinio vykdymo veiksmą dalyvautų valstybės pareigūnai ar valstybiniai laivai/orlaiviai, turintys aiškius skiriamuosius ženklus (224 str.), ir kad tokio veiksmo metu nebūtų sudaromas nepagrįstas pavojus laivybos saugumui, pačiam laivui ar jūrinei aplinkai (225 str.). Taip pat Konvencija įpareigoja uosto valstybę nelaikyti sulaikius užsienio laivų ilgiau, nei būtina (226 str.).

Taigi, tarptautinė teisė suteikia plačią kompetenciją uosto valstybei užtikrinant nustatytą nacionalinių ir tarptautinių taisyklių bei standartų laikymąsi jos vidaus vandenyse. Tačiau vėlgi, šios Konvencijos nuostatos taikytinos toms YJJ rajono susietoms apsaugos priemonėms, kurios įtvirtintos privalomais tarptautinės teisės aktais arba atitinka Konvencijos nuostatas tarptautinės laivybos srityje.

Teritorinė jūra. Kai taikaus plaukimo metu užsienio laivai nesilaiko aplinkos apsaugos tikslais nustatytą nacionalinių normų ir tarptautinių standartų bei taisyklių teritorinėje jūroje, pakrantės valstybė gali remtis jau minėtais straipsniais (218, 219, 220 str.), suteikiančiais teisę imtis atitinkamų veiksmų tokių laivų atžvilgiu, kai šie savanoriškai yra valstybės uoste ar jūrų terminale. Remiantis Konvencijos 25 str., pakrantės valstybė taip pat gali riboti užsienio laivų plaukimą, kuris nelaikomas taikiu – kaip minėta, plaukimas nėra taikus, jei laivas dalyvauja tyčiniame ar stambiame aplinkos teršime (19 str.). Kalbant apie nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų arba tarptautinių normų ir standartų, skirtų išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą, laikymosi užtikrinimą teritorinėje jūroje, jei yra pakankamas pagrindas įtarti, kad jų pažeidimas ten buvo įvykdytas, Konvencijos 220 str. 2 punktą suteikia pakrantės valstybei teisę atlikti su pažeidimu susijusio laivo fizinę apžiūrą ir, jei pakanka įrodymų, iškelti bylą, įskaitant ir laivo sulaikymą, pagal savo įstatymus ir atsižvelgiant į atitinkamas Konvencijos nuostatas. Konvencijoje numatyta, kad tokie veiksmai galimi, kuomet yra pažeidžiami įstatymai ir teisės aktai, priimti pagal Konvenciją. Taigi, tokiu atveju vienareikšmiškai turi būti įrodyta, kad taikomos susietos apsaugos priemonės privalomos pagal JT Jūrų teisės konvenciją.

Sankcijos, kurias pakrantės valstybė gali taikyti nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų arba tarptautinių normų ir standartų, skirtų išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą, pažeidimus, kuriuos teritorinėje jūroje padaro užsienio laivai, nesilaikymą, ribojamos pinigineis baudomis (230 str.). Kartu numatomos išimtys – stambaus ar tyčinio teritorinės jūros užteršimo atvejais toks ribojimas netaikomas.

Taigi, reali pakrantės valstybės kompetencija priversti laikytis nustatytą nacionalinių ir tarptautinių taisyklių teritorinėje jūroje priklauso nuo 2 faktorių – pirma, turi būti įvykęs stambus ar tyčinis taršos ir antra, tai padaręs laivas turi savanoriškai būti valstybės uoste ar jūros terminale.

Kaip pažymi L.S. Johnson, Konvencijoje nėra aiškiai apibrėžta, kas yra stambi ar tyčinė tarša⁷⁰. Todėl šiuo klausimu galimos įvairios interpretacijos. Pvz., susietos apsaugos priemonės gali būti vertinamos kaip būdas išvengti tokio tyčinio ar stambaus aplinkos teršimo – nes net ir pagal tarptautines normas atliekami laivybos veiksmai, jei jie daromi rajone, kurio aplinkos ypatingas jautrumas yra pripažintas tarptautiniu mastu, gali sukelti didesnę žalą nei įprastinių sąlygų rajone. Taigi, galima vertinti, jog sukėlęs aplinkos užteršimą susietų apsaugos priemonių nesilaikymas, žinant apie jų nustatymą, yra tyčinis ir tai gali būti pagrindu pakrantės valstybei taikyti atitinkamas sankcijas.

Išskirtinė ekonominė zona. Konvencijos 73 str. numato pakrantės valstybės teisę atitinkamomis priemonėmis užtikrinti savo suverenias teises išskirtinėje ekonominėje zonoje bei įtvirtina tokias priemones - laivo apžiūrą, patikrinimą, areštą ir teisminį tyrimą. Pakrantės valstybė yra įpareigota paleisti areštuotus laivus ir jų įgulas iš karto po to, kai sumokamas pakankamo dydžio užstatas ar duodama kita garantija. Konvencija nesuteikia pakrantės valstybei teisės taikyti laisvės atėmimo už pažeidimus išskirtinėje ekonominėje zonoje (tai gali būti nustatyta atskirais šalių susitarimais), taip pat draudžia taikyti kitas fizines bausmių formas.

Jei yra pakankamas pagrindas įtarti, kad išskirtinėje ekonominėje zonoje įvykdytas nacionalinių įstatymų, tarptautinių standartų, skirtų aplinkos teršimui išvengti, pažeidimas, Konvencijos 220 str. 3, 5 ir 6 punktais pakrantės valstybei suteikiami atitinkami įgaliojimai pareikalauti, kad laivas pažeidėjas praneštų savo pavadinimą ir registracijos uostą, paskutinį ir būsimą sustojimo uostą bei kitą svarbią informaciją, kurios reikia siekiant nustatyti, ar buvo įvykdytas pažeidimas. Jei yra pakankamas pagrindas manyti, kad laivas, plaukiantis valstybės išskirtinėje ekonominėje zonoje ar teritorinėje jūroje, išskirtinėje ekonominėje zonoje įvykdė pažeidimą, kurio metu buvo išmestas didelis kiekis teršalų, dėl to buvo labai užteršta jūros aplinka ar kilo to grėsmė, minėta valstybė gali atlikti to laivo fizinę apžiūrą su pažeidimu susijusiems klausimams tirti, jei laivas atsisakė pateikti reikalaujamą informaciją arba jei laivo pateikta informacija aiškiai neatitinka tikrovės, o aplinkybės pateisina tokią apžiūrą. Jei yra pakankamai objektyvių įrodymų, kad išskirtinėje ekonominėje zonoje įvykdytas pažeidimas sukėlė didelės žalos ar sukeldamas pavojų padaryti didelės žalos valstybės pakrantei ar su ja susijusiems interesams arba bet kokiems jos teritorinės jūros ar išskirtinės ekonominės zonos ištekliams, minėta valstybė gali, jei

⁷⁰ Johnson, L. S. Coastal State Regulation of International Shipping//Oceana Publications, INC. Dobbs Ferry, NY. 2004. P. 124.

tik pakanka įrodymų, pagal savo įstatymus iškelti bylą, įskaitant laivo sulaikymą. Pažeidimas turi būti padarytas išmetant medžiagas, o tai labai apriboja pakrantės valstybės jurisdikciją. Šias priemones pakrantės valstybė gali taikyti užsienio laivui, plaukiančiam valstybės išskirtinėje ekonominėje zonoje ar teritorinėje jūroje.

Svarbi Konvencijos 220 str. 8 punktu įtvirtinta nuostata, jog tokių veiksmų pakrantės valstybė gali imtis ir užtikrindama papildomų nacionalinių normų bei tarptautinių taisyklių ir standartų, priimtų remiantis 211 str. 6 punktu, vykdymą.

Taigi, pakrantės valstybė turi atitinkamą kompetenciją priversti laikytis nustatytų nacionalinių įstatymų ir tarptautinių taisyklių bei standartų, kurie paremti JT Jūrų teisės konvencijos nuostatomis, tačiau papildomų susietų apsaugos priemonių pažeidimo atveju pakrantės valstybė tokią kompetenciją turi, tik jei tos papildomos priemonės priimtos remiantis 211 str. 6 punktu. Ši kompetencija savo ruožtu priklauso nuo pažeidimo dydžio ir jo poveikio jūrinei aplinkai ir apima sankcijas nuo informacijos pareikalavimo, laivo fizinės apžiūros iki laivo sulaikymo ir bylos iškelimo, tačiau ribojama draudimu taikyti laisvės atėmimą atsakingiems asmenims (jei nėra atskiro dvišalio susitarimo).

Atvira jūra. Pagrindinė pareiga priversti laivus laikytis tarptautinių normų ir standartų atviroje jūroje priklauso jų vėliavos valstybėms. Valstybės turi užtikrinti, kad su jų vėliava plaukiojantys laivai ar jose registruoti laivai laikytųsi tarptautinių normų ir standartų, priimtų kompetentingų tarptautinių organizacijų ar visuotinių diplomatinių konferencijų metu, o taip pat, kad laikytųsi pagal JT Jūrų teisės konvenciją priimtų nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų, skirtų išvengti, sumažinti ir kontroliuoti jūros aplinkos teršimą iš laivų. Jos taip pat turi priimti atitinkamus įstatymus bei kitus teisės aktus ir imtis kitų priemonių, būtinų jų vykdymui užtikrinti. Valstybės, su kurių vėliavomis plaukioja laivai, privalo užtikrinti tokių normų, standartų, įstatymų ir kitų teisės aktų veiksmingą vykdymą, nesvarbu, kur padarytas pažeidimas (217 str.).

Tuo atveju, jei vėliavos valstybė daro tai nepakankamai ar iš viso nedaro, Konvencija suteikia tam tikrų teisių pakrantės valstybėms, ar tiksliau – uosto valstybėms užtikrinti tarptautinių normų ir standartų laikymąsi už pakrantės valstybės vidaus vandens, teritorinės jūros ar išskirtinės ekonominės zonos – t.y., ir atviroje jūroje. Čia ji gali remtis jau minėtu JT Jūrų teisės konvencijos 218 str., leidžiančiu valstybei pradėti tyrimą ir, surinkus pakankamai įrodymų, iškelti bylą už

pažeidimą išmetant teršalus iš laivų bet kurioje jūros erdvėje, kai pažeidimą padaręs laivas savanoriškai yra šios valstybės uoste arba jūros terminale. Kita vertus, tokias galias valstybė turi tik teršalų išmetimo atveju.

Taigi, apžvelgus valstybių (uosto, pakrantės, vėliavos) kompetenciją užtikrinant nacionalinių įstatymų ir tarptautinių taisyklių bei standartų, skirtų sumažinti ar užkirsti kelią jūrinės aplinkos teršimui vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje, išskirtinėje ekonominėje zonoje bei atvirojoje jūroje ir turint omenyje YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairių nuostatą, jog kiekvienas pakrantės valstybės veiksmas užtikrinant susietų apsaugos priemonių laikymąsi turi atitikti tarptautinę teisę (JT Jūrų teisės konvenciją), galima teigti, jog tarptautinė teisė suteikia pakrantės valstybei pakankamai teisių užtikrinant jau egzistuojančiuose privalomuose teisiniuose instrumentuose numatytas susietas apsaugos priemones, arba tas priemones, kurios taikomos pagal Konvencijos 211 str. 6 punktą. Tačiau tų TJO sprendimu nustatomų susietų apsaugos priemonių, kurios neatitinka Konvencijos nuostatų laivybos laisvių atžvilgiu, laikymasis negali būti priverstinai užtikrinamas ir priklauso nuo valstybių geros valios.

YJJ rajono susietų apsaugos priemonių patvirtinimas konsensu, kuris pasiekiamas kas kartą įvertinant situaciją konkrečiame jūros rajone ir derinant visų interesus, sudaro tinkamas prielaidas tokiam geros valios pasireiškimui. Vienas iš tokių pavyzdžių - jau ne kartą minėta Australijos Didžiojo barjerinio rifo YJJ rajono susieta apsaugos priemonė - privalomas locmanavimas. Ši susieta apsaugos priemonė įtvirtinta rekomendacine TJO rezoliucija bei Australijos nacionalinėmis normomis ir gali būti laikoma kaip neturinti privalomos galios, nes jos atitikimas tarptautinės teisės normoms, kaip minėjome, kvestionuotinas. Tačiau su kitų valstybių vėliava plaukiantys laivai iš esmės laikosi tokio reikalavimo, o jų valstybės pripažįsta Australijos nacionalinio teismo sprendimus, nubaudžiančius nesilaikiusius laivus⁷¹.

Savo ruožtu, galima tikėtis, kad jei tokia valstybių praktika plėsis, tai TJO rekomendacijų laikymasis gali būti pripažintas tarptautiniu papročiu, leidžiančiu YJJ rajono susietų apsaugos priemonių privalomumą pagrįsti tais JT Jūrų teisės konvencijos straipsniais, kurie įpareigoja valstybes laikytis visuotinai pripažintų tarptautinių taisyklių ir standartų.

⁷¹ Osten P., Sparkes S., Trinder C. Shipping Threats and Protection of the Great Barrier Reef Marine Park – the Role of the Particularly Sensitive Sea Area Concept. *The International Journal Of Marine and Coastal Law*, Vol. 9, No 4. 1994. P.520

4. YJJ RAJONO TEISINIO REŽIMO EFEKTYVUMO ĮVERTINIMAS

YJJ rajonas – instrumentas, skirtas saugoti ekologiškai, socio-ekonomiškai ar moksliai vertingą jūrinę aplinką, kuri yra ypatingai jautri dėl konkrečių laivybos grėsmių. Ekologinį YJJ rajono efektyvumą praktiškai būtų galima įvertinti atliekant tyrimus, kiek jūrinės aplinkos ekologinė būklė pagerėjo, pablogėjo ar visai nepasikeitė per tam tikrą laikotarpį po YJJ rajono nustatymo. Ekonominis efektyvumas galimas išmatuoti paskaičiuojant, kiek kainuoja apsaugos priemonių įgyvendinimas laivams ir jų įgyvendinimą prižiūrinčioms pakrantės valstybėms, kiek tai įtakoja laivybos verslo ir su ja susijusių verslų konkurencingumo padidėjimą/sumažėjimą konkrečiame jūriniame rajone, kiek išauga/sumažėja jūrinio rajono rekreacinis/turistinis patrauklumas, kiek sumažėja išlaidos aplinkos valymui ir pan.

Tačiau šiame darbe labiau koncentruojamasi į YJJ rajono teisinio režimo efektyvumo įvertinimą, kuris galimas per konkrečių YJJ rajono paskirtį realizuojančių funkcijų teisiųjų įgyvendinimo sąlygų įvertinimą. Tokiomis funkcijomis jau anksčiau esame išskyrę:

- konkretaus jūrinio rajono aplinkos jautrumo ir jam tarptautinės laivybos keliamų grėsmių išsamus įvertinimą;
- visuotinis informacijos apie ypatingai jautrų rajoną ir poreikį atsižvelgti į jo specifines aplinkos savybes paskleidimą;
- didesnė jūrinio rajono aplinkos apsauga konkrečiomis priemonėmis.

Pirmosios funkcijos realizavimas pasiekiamas per paraiškos rengimą ir svarstymo procedūrą – norėdamos tinkamai parengti paraišką ir apginti ją svarstymo metu, inicijuojančios valstybės turi surinkti ir pateikti kuo daugiau visaapimančios informacijos bei ja pagrįstų argumentų, kodėl tam tikrame jūriniame rajone būtent YJJ rajonas yra tinkamiausias apsaugos būdas. Savo ruožtu, oponuojančios valstybės svarstymo metu gali pateikti kontrargumentus, kurių santykis su inicijuojančios valstybės argumentais padeda objektyviai įvertinti esamą situaciją. Todėl aplinkos būklės įvertinimo aspektu YJJ rajonas yra pakankamai efektyvus teisinis instrumentas.

Informacija apie ypatingai jautrią jūrinę aplinką turintį rajoną paskleidžiama dviem būdais – pirma, vėl per YJJ rajono paraiškos svarstymą TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitete, kur dalyvauti gali visos TJO narės – o jomis šiuo metu yra 164 pasaulio valstybės; antra, po nustatymo įrašant į

Tarptautinės Hidrografijos organizacijos leidžiamus tarptautinius jūrlapius, kuriais naudojasi viso pasaulio jūrininkai. Tokios funkcijos realizavimas nekelia jokių teisinių kontraversijų, todėl gali kilti klausimas, ar neužtektų vien tokios YJJ rajono funkcijos?. Teisinėje literatūroje svarstant tokį klausimą dažniausiai argumentuojama, kad tokiu atveju susietų apsaugos priemonių nustatymas YJJ rajono identifikavimo ir nustatymo gairėse būtų pasirenkamas, o ne privalomas dalykas. Pasak ekspertų, tai, kad YJJ rajono nustatymas neatsiejamas nuo susietų apsaugos priemonių rodo, jog TJO neturi ketinimų taip vystyti šį instrumentą⁷².

YJJ rajono efektyvumas per didesnės YJJ rajono aplinkos apsaugos konkrečiomis priemonėmis įgyvendinimą pasireiškia tuo, kad aplinkos apsaugos priemonės susiejamos su konkrečiomis aplinkos sąlygomis ir laivybos keliamomis grėsmėmis, nustatomos naujos, lig tol netaikytos priemonės, taip pat tuo, kad jos yra suderinamos tarpusavyje. Tačiau remiantis tuo, kas išsiaiškinta tiriant YJJ rajono teisinio režimo privalomumą, galima teigti, kad jų įgyvendinimo praktikoje efektyvumas pirmiausia priklauso nuo tokių teisinių faktorių kaip:

1) susietų apsaugos priemonių atitikimo tarptautinėms jūrų teisės normoms – tik tokias priemones nustatant ir jų laikymąsi užtikrinant tarptautinė teisė suteikia pakankamai galių pakrantės valstybei užsienio laivų atžvilgiu;

2) nuo pakrantės valstybių aktyvumo nustatant kaip savo nacionalines normas YJJ rajono susietas apsaugos priemones bent tiek, kiek tarptautinė teisė joms leidžia ir nuo jų aktyvumo užtikrinant susietas apsaugos priemones bent tiek, kiek tarptautinė teisė joms suteikia įgaliojimų

3) nuo trečiųjų valstybių valios apskritai laikytis tarptautinės teisės įpareigojimų ir nuo jų geros valios priversti savo laivus laikytis tarptautinės teisės įpareigojimus viršijančių susietų apsaugos priemonių.

Galima daryti prielaidą, kad bent jau tos pakrantės valstybės, kurios inicijavo YJJ rajono režimo nustatymą ir pačios siūlė susietas apsaugos priemones, bus linkusios jų laikytis ir bus aktyvios užtikrindamos jų laikymąsi tiek, kiek gali remiamosios tarptautine teise. Grupinės paraiškos šiuo atžvilgiu didina efektyvumą, nes tai reiškia, kad jau tam tikras skaičius valstybių

⁷² Roberts J., Tsamenyi M., Workman T., Johnson L. The Western European PSSA proposal: a „politically sensitive sea area // Marine Policy 29 (2005), pg. 438.

konkrečiame jūros rajone laikysis susietų apsaugos priemonių. Taip pat galima tikėtis, kad ir tos, kurios konsensusu TJO svarstyme pritarė konkrečioms susietos apsaugos priemonėms, jų laikysis.

Svarbiu momentu YJJ rajono efektyvumui gali būti teisinėje literatūroje neretai aptariama tikimybė, jog tarptautiniai ir vietiniai teismai savo ruožtu bylose dėl žalos jūrinei aplinkai atsižvelgs į YJJ rajono nustatymo faktą ir griežčiau traktuos pažeidimus⁷³.

5. BALTIJOS JŪRA KAIP YPATINGAI JAUTRUS JŪROS RAJONAS

Baltijos jūra yra viena iš mažiausių ir kartu viena iš labiausiai izoliuotų pasaulio jūrų. Su Šiaurės jūra ir Atlanto vandenynu ją jungia tik du siauri ir seklūs sąsiauriai, todėl vandens kaita yra labai lėta, visiškas atsinaujimas įvyksta tik kas 25-35 metus. Šaltos žiemos ir ilgi apledėjimo periodai šiaurėje dar labiau sulėtina fiziologinius, biologinius ir cheminius procesus. Dėl to ši jūra pasižymi palyginti žema biologine įvairove ir paprasta mitybos sistema, kurios itin jautrios bet kokiems aplinkos pokyčiams. Kita vertus, Baltijos jūra yra viena iš mažiausiai sūrių jūrų ir jos taip vadinama mažai sūri ekosistema yra antra pagal dydį (po Juodosios jūros) pasaulyje, apimanti ir gėlujų vandenų, ir mažai sūrių, ir sūrių vandenų rūšis, tame tarpe ir retas reliktines rūšis. Kurios nors iš jų išnykimas paveiktų visą šią ekosistemą.

Baltijos jūros baseine gyvena apie 85 mln. žmonių, kurie iš vienos pusės savo veiksmis sausumoje (pramonės, miestų, žemės ūkio nuotekomis) teršia jūrą, iš kitos pusės ekonomiškai (per laivybos paslaugų sistemą, žvejybą, rekreaciją) ir ekologiškai (per įtaką sausumos aplinkai) yra labai priklausomi nuo jos būklės⁷⁴.

Savo ruožtu daugybė salų, siauri sąsiauriai, gamtos sąlygos lemia sudėtingas navigacines sąlygas. Tuo tarpu jūrų eismas Baltijos jūroje yra vienas intensyviausių pasaulyje – jūroje pastoviai yra apie 2000 žvejybinių laivų, dar nuo 2000 iki 3000 laivų kasdien ją praplaukia, dešimtadalis šių laivų – naftą bei jos produktus gabenantys tanklaiviai, kurių bendras kasdienis tonažas apima iki 150 000 tonų (per metus tai sudaro iki 160 mln. tonų su pastebima augimo tendencija). Todėl šalia didelės taršos iš sausumos šaltinių, Baltijos jūrai pavojingu taršos šaltiniu yra ir laivybos veiksmas,

⁷³ Particularly Sensitive Sea Area. Wadden Sea Feasibility Study. Final Report. Southampton Institute, May 2001. <http://www.waddensea-secretariat.org/news/documents/pssa/PSSA-report.pdf> Prisiųjungimo laikas: 2006-11-14

⁷⁴ "Helcom: Baltic Sea is Now Protected from Shipping Activities"// http://www.helcom.fi/press_office/news_baltic/en-GB/BalticNews595242/ Prisiųjungimo laikas: 2006-11-20

ypač susiję su naftos ir jos produktų gabenimu. Kasmet Baltijos jūroje suskaičiuojama iki 700 nelegalių taršos išleidimo iš laivų atvejų⁷⁵, prie to prisideda rutininiai teisėti išleidimai, dėl laivybos intensyvumo siekiantys pavojingą mastą.

Taigi, Baltijos jūros atitikimas YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse išdėstytiems kriterijams daugiau nei pakankamas. Kita vertus, Baltijos jūroje per keletą dešimtmečių jau suformuota aplinkos apsaugos sistema, apimanti ir tarptautinio, ir regioninio lygmens instrumentus:

- Visa Baltijos jūra buvo paskelbta vienu iš pirmųjų Specialiųjų rajonų pagal MARPOL 73/78, kuriame remiantis Konvencijos I, II ir V priedais įvesta griežta naftos išleidimo ir atliekų išmetimo kontrolė. Remiantis MARPOL 2005 m. įsigaliojusia IV priedo pataisa, Baltijos jūra tapo ir SO_x emisijos kontrolės rajonu, kuriame taikomi griežtesni standartai sieros junginių emisijoms.
- 1994 m. HELCOM, remdamasi 1992 m. Helsinkio konvencijoje esančiais šalių įsipareigojimais imtis priemonių apsaugoti Baltijos jūros rajono ir jos įtakoje esančių pakrantės ekosistemų natūralius floros ir faunos arealus, biologinę įvairovę ir ekologinius procesus⁷⁶, inicijavo Baltijos jūros saugomų rajonų sistemos sukūrimą⁷⁷. Iki 2004 m. Baltijos jūroje buvo nustatyta 62 saugomi rajonai, kuriuose reguliuojami tokie veiksmai kaip akmens, smėlio ir žvyro gavyba, naftos ir dujų gavyba, kietųjų atliekų ir dugno gilinimo iškasenų išmetimas, nuodingų emisijų ir nuotekų išleidimas, žemės ūkio veikla, pavojingų krovinių transportavimas laivais, povandeninių kabelių klojimas ir t.t. Tiesa, pastebima, jog ši sistema iki galo nėra tinkamai įgyvendinta dėl valstybių pasyvumo, nulemta greičiausiai neįpareigojančio HELCOM rekomendacijos ir gairių pobūdžio⁷⁸.
- Baltijos jūrą apima ir ES faunos ir floros saugojimui skirtas tinklas NATURA 2000, paremtas privalomomis ES narėms direktyvomis dėl laukinių paukščių išsaugojimo (79/409 EEB) ir dėl natūralių buveinių bei laukinės faunos ir floros apsaugos (92/43 EEB). 2003 m. HELCOM ir OSPAR komisijos, siekdamos nuoseklus jūrinės aplinkos apsaugos per saugomus rajonus įgyvendinimo Šiaurės rytų Atlante ir Baltijos jūroje, sukūrė atitinkamą veiksmų programą,

⁷⁵ IMO MEPC, 51 st Session, Agenda Item 8. "Identification and Protection of Special Areas and Particularly Sensitive Sea Areas. Designation of Baltic Sea area as a Particularly Sensitive Sea Area". 19 December, 2004.

<http://www.sailing.org/technical/PSSABaltic.pdf> Prisijungimo laikas: 2006-10-18

⁷⁶ Convention on the Protection of the Marine Environment in the Baltic Sea Area (Helsinki Convention), Art. 15. 1992. www.helcom.fi/stc/files/MinisterialDeclarations/HELCOM15in1994.pdf Prisijungimo laikas: 2006-10-16

⁷⁷ HELCOM Recommendation 15/5. 10 March, 1994. HELCOM HOD 11/2003 "Guidelines for Designating Marine and Coastal Baltic Sea Protected Areas (BSPA) and Proposed Protection Categories".

⁷⁸ Klumbytė S., Marine Protected Areas in the Baltic Sea under International, European Union and Lithuanian Law. Mykolo Riomerio Universitetas, Jurisprudencija. Mokslo darbai 2006 3(81).

skirtą NATURA 2000 tinklo įgyvendinimui Baltijos jūroje⁷⁹ bei dirba toliau, ieškodamos būdų integruoti Baltijos jūros saugomų rajonus OSPAR saugomų rajonus į šį tinklą⁸⁰.

Vis tik, atsižvelgiant į augančius Baltijos aplinkos apsaugos poreikius ir siekiant įgyvendinti atitinkamus Baltijos regiono valstybių išpareigojimus šioje srityje (turimus, kaip minėta, pagal JT Jūrų teisės konvenciją, Bioįvairovės, Helsinkio konvencijas), atkreiptas dėmesys ir į tokio aplinkos apsaugos instrumento kaip YJJ rajonas taikymą šioje jūroje. 2001 m. Kopenhagoje įvykusiame Neeliniam HELCOM Ministrų susitikime nuspręsta įvertinti esamų jūros saugumo priemonių efektyvumą ir papildomų priemonių, galimų per YJJ rajono nustatymą, poreikį⁸¹.

2002 m. HELCOM Jūrų taršos grupės pateiktame įvertinime teigiama, jog papildomų priemonių nereikia, tačiau kartu nuspręsta tęsti YJJ rajono koncepcijos analizę⁸². Esti nuomonių, jog Baltijos regiono valstybių susidomėjimą YJJ rajono taikymu savaip nulėmė ir 2002 m. „Prestige“ avarija, sukėlusią ekologinę katastrofą prie šiaurinių Ispanijos krantų ir tiesiogiai įtakojusi YJJ rajono nustatymo inicijavimą Vakarų Europos vandenyse - šis senas viengubo korpuso tanklaivis išplaukė iš Latvijos, taigi, suvokimas, kokias pasekmes jo avarija galėjo sukelti nedidelėje, beveik uždaroje Baltijos jūroje, išryškino papildomų apsaugos priemonių poreikį⁸³.

2003 m. HELCOM, remdamasi parengta analize, kuri pažymėjo visuotinio informacijos paskleidimo apie Baltijos jūros aplinkos jautrumą efektą kaip didžiausią YJJ rajono privalumą, inicijavo paraiškos dėl YJJ rajono parengimą, o 2003 m. HELCOM Ministrų susitikime Brēmene visos Baltijos valstybės, išskyrus Rusiją, sutarė teikti tokią paraišką TJO. Rusijos atstovai jau tuo

⁷⁹ IMO MEPC, 51 st Session, Agenda Item 8. “Identification and Protection of Special Areas and Particularly Sensitive Sea Areas. Designation of Baltic Sea area as a Particularly Sensitive Sea Area”. 19 December, www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_51_22_add2.pdf Prisijungimo laikas: 2006-11-18.

⁸⁰ HELCOM, Nature Protection and Biodiversity Group. 7th meeting, Agenda Item 5.2 “Baltic Sea Protected Areas. Proposal for the Integration of NATURA 2000 Sites and BSPAs”. 27 September, 2005. [www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%207,%202005/1-2.pdf](http://www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%207,%202005/1-2.pdf) Prisijungimo laikas: 2006-11-15

⁸¹ HELCOM Copenhagen Declaration, Paragraph VIII “To investigate the benefits from designating parts of the Baltic Sea Area as a Particularly Sensitive Sea Area (PSSA)”. 2001 www.folketinget.dk/Samling/20001/udvbilag/MPU/Almdel_bilag1645.htm Prisijungimo laikas: 2006-11-20

⁸² HELCOM Nature Conservation and Coastal Zone Management Group, 4th Meeting. Agenda Item 3.1 “Designation of parts of the Baltic Sea area as Particularly Sensitive Sea Areas”. 11 February 2003. www.sea.helcom.fi/.../HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf Prisijungimo laikas 2006-11-25

⁸³ Bransten J. “UN: Group Considering Placing Baltic Sea under Protection”. Radio Free Europe. <http://rferl.org/featuresarticle/2004/03/01/1c23bead-e3e8-4b7f-b4be-47f5ed337813.html>

metu pareiškė nenorintys svarstyti YJJ rajono nustatymo nei visoje Baltijos jūroje, nei atskirose jos dalyse⁸⁴.

Taigi, YJJ Rajono nustatymo Baltijos jūroje paraiškos teikimas ir svarstymas, iš vienos pusės demonstruojantis sėkmingą regioninį pakrantės valstybių bendradarbiavimą, iš kitos pusės tapo aplinkosaugos ir laivybos interesų susikirtimo pavyzdžiu. Būdama viena didžiausių naftos transportuotojų Baltijos jūroje, Rusija įvertino YJJ rajoną kaip grėsmę savo laivybos/ekonominiams/interesams, todėl kaip teisinius kontrargumentus iškėlė klausimus dėl YJJ rajono nustatymo „iš principo“ teisėtumo, apskritai YJJ rajono teisinio pagrįstumo ir suderinimo su pagrindinėmis jūrų laisvėmis. Kaip minėta YJJ rajono sąvokos istorinėje apžvalgoje, šie kontraargumentai tapo viena iš paskatų peržiūrėti tuo metu galiojusias YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires, įtvirtintas A.927 (22) rezoliucijoje, bei sustiprinti jas teisiškai.

Baltijos jūros YJJ rajono nustatymą galima pateikti ir kaip tam tikro kompromiso tarp aplinkosaugos bei laivybos interesų pavyzdį. 2004 m. liepą TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitetas patvirtino „iš principo“⁸⁵ YJJ rajoną Baltijos jūroje (aštuonių pakrantės valstybių teritorinėse jūrose ir išskirtinėse ekonominėse zonose), išskyrus Rusijos jurisdikcijoje esančias jūrines erdves, taip pat tas erdves, į kurias Rusija turi suverenias teises pagal JT Jūrų teisės konvencijos 56 str.⁸⁶

Teisinę reikšmę toks kompromisas įgavo 2005 m. priėmus galutinį sprendimą dėl Baltijos jūros paskelbimo YJJ rajonu ir jame taikytinų susietų apsaugos priemonių (2005 m. liepą priimtas atitinkamas sprendimas TJO Jūrų aplinkos apsaugos komitete, 2005 m. gruodį susietos apsaugos priemonės patvirtintos TJO Asamblėjos)⁸⁷. Reikėtų pastebėti, kad dar pirminiuose HELCOM inicijuotuose svarstymuose dėl YJJ rajono nustatymo Baltijos jūroje buvo įvertinta, jog pats YJJ rajono nustatymo faktas nesuteiks pakrantės valstybėms daugiau jurisdikcijos, nei jos turi pagal

⁸⁴ IMO MEPC, 51 st Session, Agenda Item 8. “Identification and Protection of Special Areas and Particularly Sensitive Sea Areas. Designation of Baltic Sea area as a Particularly Sensitive Sea Area”. 19 December, 2004. www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_51_22_add2.pdf Prisijungimo laikas: 2006-11-18.

⁸⁵ Baltijos YJJ rajonas buvo nustatytas dar pagal A.927 (22) rezoliucijoje esančias gaires, leidusias nustatymą be konkrečių susietų apsaugos priemonių patvirtinimo, neatsižvelgus į Rusijos reikalavimą atidėti visų paraiškų svarstymą iki naujų gairių patvirtinimo. TJO Jūrų aplinkos apsaugos komiteto sprendimu inicijavusioms valstybėms buvo leista per vienerius metus pateikti tvirtinimui konkrečias susietas apsaugos priemones

⁸⁶ Resolution MEPC 136(53) „Designation of Baltic Sea Area as a Particularity Sensitive Sea Area“. 22 July 2006. http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_53_24.pdf

⁸⁷ IMO Assembly Resolution A.977 (24) „Ship Routing (Baltic Sea)“. 1 December 2005 www.imo.org/includes/blastData.asp?doc_id=6041/56.pdf Prisijungimo laikas: 2006-11-22

tarptautinę teisę⁸⁸. Todėl formuojant paraišką ir teikiant siūlymus dėl susietų apsaugos priemonių orientuotasi labiau į informacinę bei apsaugos sistemiškumo/visuotinumą sudaromą YJJ rajono naudą ir nesiekta naujų, viršijančių tarptautinės teisės nuostatas priemonių. Patvirtintos susietos apsaugos priemonės - eismo atskyrimo schemos (esamos ir naujai papildytos), giliųjų vandenu kelias, vengtinios vietos papildomai prie jau esančių maršrutų, MARPOL Specialus rajonas, SOx Emisijos kontrolės rajonas⁸⁹ - neviršija JT Jūrų teisės konvencijos nustatytos pakrantės valstybių jurisdikcijos reguliuoti tarptautinę laivybą aplinkos apsaugos tikslais ir yra galimos pagrįsti įpareigojančiomis tarptautinėmis teisinėmis normomis (SOLAS, MARPOL konvencijomis). Todėl Rusijos sieki įtvirtinti išimtį jos jurisdikcijos vandenu atžvilgiu galima būtų vertinti kaip sieki apsidrausti nuo potencialių kitų Baltijos jūros regiono valstybių siūlymų nustatyti naujas, tarptautinės teisės dar neįtvirtintas susietas apsaugos priemones, kurios galėtų pakenkti jos laivybos (ekonominiams) interesams.

Kol kas sunku įvertinti, kiek efektyviai YJJ rajono apsaugos režimas veikia Baltijos jūroje – jis veikia dar tik keletą mėnesių ir valstybės kol kas nėra pateikusios duomenų apie tai, kokių konkrečių žingsnių jį įgyvendinant ėmėsi ir koks konkretus efektas aplinkos apsaugai pasiektas. Šiuo metu galima pažymėti jau pasiektą informacijos paskleidimo ir susietų apsaugos priemonių suderinimo su Baltijos jūroje jau taikomomis jūrinės aplinkos apsaugos priemonėmis – MARPOL Specialiuoju rajonu, SOx Emisijos kontrolės rajonu – rezultata.

Svarbus momentas – HELCOM pradėti svarstymai, kaip integruoti Baltijos jūros saugomų rajonų sistemą kartu su OSPAR saugomais rajonais į ES NATURA 2000 tinklą⁹⁰ - galima būtų svartyti ir apie YJJ rajono režimo įjungimą į tokią bendrą sistemą.

⁸⁸ HELSINKI COMMISSION. Nature Conservation and Coastal Zone Management Group, Fourth Meeting Berlin, Germany, 11 February 2003. Agenda Item 3.1 Designation of parts of the Baltic Sea Area as Particularly sensitive Sea Areas (PSSA). www.sea.helcom.fi/.../HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf Prisijungimo laikas 2006-11-25

⁸⁹ Pastarieji du jau buvo nustatyti anksčiau ir įtraukti į YJJ rajono susietų apsaugos priemonių sąrašą.

⁹⁰ HELCOM Nature Protection and Biodiversity Group Seventh Meeting. Agenda Item 5.2 Baltic Sea Protected Areas. Proposal for the Integration of NATURA 2000 Sites and BSPA. Kalmar, Sweden, 10-14 October 2005. [http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%207,%202005/5.2-4-Rev1.pdf](http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%207,%202005/5.2-4-Rev1.pdf) Prisijungimo laikas: 2006-11-25

III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Apžvelgus YJJ Rajono sąvokos raidą, matomas spartus jos vystimasis, augantis valstybių suinteresuotumas taikyti tokį aplinkos apsaugos instrumentą. Šalių debatuose dėl YJJ rajono koncepcijos tolesnio vystymo galima išskirti dvi priešingas pozicijas – viena jų prioritetizuoja aplinkosaugos interesus ir yra už šio instrumento stiprinimą ir tvirtesnę teisinį pagrindimą, kita – atstovaujanti labiau laivybos bei su ja susijusius ekonominius interesus ir pasisakanti už YJJ rajono sąvokos siaurimą ir griežtesnę atitikimą tradiciniams jūrų teisės principams – su užsienio valstybių vėliava plaukiančių laivų laivybos laisvėms skirtingose jūros erdvėse.

2. YJJ rajonas yra reikšmingas jūrinės aplinkos apsaugos instrumentas. Jo esminiai privalumai, lyginant jį su kitais panašaus pobūdžio jūrinės aplinkos apsaugos instrumentais - lankstus identifikavimas (platus sąrašas savybių, kurios gali būti pagrindu nustatyti tokį rajoną); galimybė nustatyti tokį rajoną bet kurioje jūrinėje erdvėje; valstybių iniciatyvumo ir atsakomybės jūrų aplinkos apsaugos srityje skatinimas; visų interesų, susijusių su konkrečiu jūros rajonu identifikavimu, derinimo galimybė; apsaugos priemonių pritaikymas konkrečioms jūrinio rajono charakteristikoms, jų suderinimas tarpusavyje. Pats svarbiausias YJJ rajono ypatumas - naujų, labiau į specifinius konkrečiau rajono poreikius orientuotų apsaugos priemonių, kurios nėra numatytos galiojančiuose tarptautinės teisės aktuose, taikymo galimybė.

Tuo pačiu pažymėtina, kad YJJ rajone taikytinos susietos apsaugos priemonės privalomos tik TJO narėms ir tik toms, kurios prisijungusios prie atitinkamų konvencijų, pagrindžiančių atskirų susietų priemonių privalomumą.

2. Kartu galima išskirti tokias paskutinėse 2005 m. YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gairėse įtvirtintos YJJ rajono sąvokos ir teisinio režimo silpnąsias puses:

- galimybė nustatyti YJJ rajoną vos ne kiekviename vandens plote, kuria gali būti piktnaudžiaujama, naudojant šį teisinį instrumentą politiniams tikslams;
- neaiškiai apibrėžtas YJJ rajono maksimalus dydis;
- dalinis YJJ rajono teisinio režimo privalomumas, neapimantis visų susietų apsaugos priemonių;
- kvestionuojamas kai kurių susietų apsaugos priemonių suderinimas su pagrindinėmis jūrų laisvėmis.

3. YJJ rajono panaudojimui politiniams tikslams kelias turėtų būti užkertamas labai atidžiai įvertinant kiekvieną paraišką dėl YJJ rajono nustatymo konkrečioje jūrinėje vietovėje – kiek tokia paraiška pagrįsta aplinkos apsaugos poreikiais, o kiek – politiniais motyvais. Galimybė visiems suinteresuotiems subjektams dalyvauti diskusijose dėl YJJ rajono nustatymo turėtų užkirsti kelią piktnaudžiavimui tokiu instrumentu.

4. Neaiškumas dėl YJJ rajono geografinio dydžio galėtų būti eliminuojamas dar kartą pataisant esamas YJJ rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires – pvz., patikslinant esamą nuostatą, kad siūlomo rajono dydis turi būti proporcingas būtiniams apsaugos poreikiams, pabrėžiant jį svarbiausias kriterijus sprendžiant klausimą dėl YJJ Rajono dydžio – aplinkos pažeidžiamumas ir būtinybė taikyti apsaugos priemones apimant visą jautrią ir pažeidžiamą aplinką.

5. YJJ rajono teisinis privalomumas išlieka aktuali klausimu, lemiančiu jo kaip teisinio aplinkos apsaugos instrumento efektyvumą. Savo ruožtu, kol YJJ rajono režimas nustatomas remiantis rekomendacinėmis TJO gairėmis, kurios jam savaime nesuteikia privalomos galios, susietų apsaugos priemonių teisinis privalomumas yra lemiantis viso YJJ rajono teisinio režimo privalomumą. Pastarųjų privalomumas gali būti grindžiamas kitų teisinių šaltinių pagrindu – JT Jūrų teisės konvencijos, Tarptautinės jūrų teisės organizacijos konvencijos, kitų specialių TJO konvencijų (MARPOL, SOLAS, COLREG). Apžvelgus tokių šaltinių nuostatas, darytina išvada, kad YJJ rajone taikytinos susietos apsaugos priemonės yra teisiškai įpareigojančios tik tuo atveju, jeigu tokios priemonės yra įtvirtintos esamose tarptautinėse sutartyse ar konvencijose ar jeigu tokios priemonės yra nustatomos, teisėtu būdu realizuojant jurisdikciją, kurią tarptautinės teisės normos pakrantės valstybėms suteikia atskirose jūrinėse erdvėse.

7. Norint YJJ režimo realizavimo pilna apimtimi – t.y., įgyvendinant ir naujas, dar teisės aktais neįtvirtintas susietas apsaugos priemones – bei išvengti konflikto su tradicinėmis jūrų laisvėmis - jas taip pat reikia pagrįsti esamomis tarptautinės teisės normomis, reglamentuojančiomis laivybos reguliavimą aplinkos apsaugos tikslais. Su tuo siejasi ir viena iš galimybių užtikrinti jų įgyvendinamumą praktikoje – tokias susietas apsaugos priemones nustatančias taisykles inkorporuoti į nacionalinę suinteresuotų pakrantės valstybių teisę. Tačiau JT Jūrų teisės konvencija riboja pakrantės valstybių jurisdikciją aplinkos apsaugos srityje, reikalaujama teritorinėje jūroje užtikrinti kitų valstybių laivų taikaus praplaukimo teisę, išskirtinėje ekonominėje zonoje - jų

laivybos laisvę, ir abejojose erdvėse - nenustatyti papildomų reikalavimų laivų konstrukcijai, įrangai ar įgulos sudarymui. Taipogi, dauguma sankcijų numatytos už aplinkos teršimą išmetimais iš laivo, tuo tarpu YJJ rajono susietos apsaugos priemonės saugo ne tik nuo tokios taršos. Naujo pobūdžio (neįtvirtintų esamose tarptautinės teisės aktuose) YJJ rajono susietų apsaugos priemonių, neatitinkančių šių nuostatų, vykdymas nėra teisiškai privalomas.

8. Kita vertus, toje pačioje JT Jūrų teisės konvencijos 211 str. yra nuostatų, kurios gali būti pagrindu riboti minėtas teises ir laisves aplinkos apsaugos tikslais. Tačiau YJJ rajono apsaugos priemonių privalomumas negali visais atvejais būti šiuo straipsniu pagrįstas, nes YJJ rajono sąvokos apimtis yra platesnė už šiame straipsnyje įtvirtintą specialiojo rajono sąvoką.

9. Todėl tol, kol YJJ rajone taikytinos susietos apsaugos priemonės yra tvirtinamos rekomendacinio pobūdžio TJO sprendimu, jų realizavimas pilna apimtimi, t.y. ne tik tų priemonių, kurios gali būti taikomos remiantis galiojančiomis tarptautinėmis konvencijomis, bet ir naujų priemonių įgyvendinimas, gali būti užtikrinamas tik valstybių, kurių laivai plaukioja per konkretų YJJ rajoną, geros valios dėka. YJJ rajono susietų apsaugos priemonių tvirtinimas konsensu, kuris pasiekiamas kas kartą įvertinant situaciją konkrečiame jūros rajone ir derinant visų interesus, sudaro tinkamas prielaidas tokiam geros valios pasireiškimui.

10. Galima tikėtis, kad jei atitinkama valstybių praktika plėsis ir jeigu tarptautiniai ir nacionaliniai teismai bylose dėl žalos jūrinei aplinkai savo ruožtu atsižvelgs į YJJ rajono nustatymo faktą ir griežčiau traktuos jame padarytus pažeidimus, tai rekomendacijomis įtvirtintų TJO taisyklių ir standartų laikymasis gali būti pripažintas tarptautiniu papročiu, leidžiančiu YJJ rajono susietų apsaugos priemonių privalomumą pagrįsti JT Jūrų teisės konvencijos nuostatomis, įpareigojančiomis valstybes laikytis visuotinai pripažintų tarptautinių taisyklių ir standartų.

11. Kalbant apie YJJ rajono teisinio režimo efektyvumą esant dabartiniam jo teisiniam statusui, galima daryti prielaidą, kad bent jau tos pakrantės valstybės, kurios inicijavo YJJ rajono režimo nustatymą ir pačios siūlė susietas apsaugos priemones, bus linkusios jų laikytis ir bus aktyvios, užtikrindamos jų laikymąsi tiek, kiek joms tai leidžia tarptautinė teisė. Grupinės paraiškos šiuo atžvilgiu didina efektyvumą, nes tai reiškia, kad jau tam tikras skaičius valstybių konkrečiame jūros rajone laikysis susietų apsaugos priemonių. Taip pat galima tikėtis, kad tokių priemonių laikysis ir valstybės-TJO narės, pritarusios konsensu. Svarbia YJJ rajono efektyvumo sąlyga išlieka

jo suderinamumas su kitais tokio pobūdžio aplinkos apsaugos instrumentais – kaip matyti Baltijos jūros YJJ rajono atveju, šis teisinis režimas egzistuoja kartu su kitais saugomais rajonais ir jo ypatumai leidžia sėkmingai juos papildyti.

12. Viena iš galimybių išsklaidyti abejones dėl YJJ rajono režimo privalomumo – priimti atitinkamą privalomą teisės aktą – atskirą konvenciją ar esamų konvencijų pataisas. Tačiau šiuo atveju reikia atsižvelgti į valstybių nusiteikimą suteikti tokiam instrumentui universalų privalomumą. Dabar kiekvieno YJJ rajono nustatymo atveju vyksta svarstymas, kiekviena valstybė gali, atsižvelgdama į savo interesus, pritarti arba nepritarti konkrečioms priemonėms konkrečiame rajone ir pan. Todėl norint, kad tokia konvencija būtų priimtina valstybėms, joje reikėtų palikti galioti tą pačią nustatymo procedūrą, suteikiančią galimybę suderinti visų subjektų interesus ir užtikrinti maksimaliai įmanomą jūrinės aplinkos apsaugą.

13. YJJ rajonas yra pakankamai efektyvus aplinkos apsaugos instrumentas įvertinant konkretaus jūrinio rajono aplinkos apsaugos poreikius ir paskleidžiant tarptautiniu mastu informaciją. YJJ rajono efektyvumas didesnės aplinkos apsaugos per papildomų, naujų apsaugos priemonių nustatymą nėra visiškai pakankamas dėl dalinio teisinio privalomumo ir priklauso nuo pačių valstybių aktyvumo bei geros valios. Tolesnis jo efektyvumas priklausys nuo tolimesnio tarptautinės teisės vystimosi – koks bus surastas balansas tarp aplinkosaugos ir laivybos interesų.

14. Dabartinis valstybių aktyvumas siekiant šio instrumento taikymo ir dalyvaujant diskusijose dėl jo nustatymo rodo, kad poreikis naujiems poslinkiams laivybos ir aplinkosaugos interesų derinimo srityje yra. Istorinė YJJ rajono sąvokos raidos apžvalga rodo, jog šalių suinteresuotumas šiuo instrumentu pakankamai didelis. Šalims aktyviai dalyvaujant, kai kurie iš ankstesnių YJJ rajono sąvokos ir teisinio režimo trūkumų - tokie kaip kriterijų ir procedūrų netikslumai, YJJ rajono nustatymo „iš esmės“ teisėtumas, derinimo su tarptautine teise – jau yra bent iš dalies išspręsti peržiūrint ir taisant YJJ Rajonų identifikavimo ir nustatymo gaires. Reikia tikėtis, kad ir kiti aktualūs klausimai - tokie kaip teisinis YJJ rajono režimo privalomumas, aplinkos apsaugos užtikrinimo santykis su jūros laisvėmis skirtingose jūros erdvėse, geografinio dydžio pagrįstumas - bus atitinkamai sprendžiami.

15. Apžvelgus Baltijos jūroje nustatytą YJJ rajono režimą, matyti, kad jį inicijavusios valstybės kol kas orientuojasi labiau į informacinę bei apsaugos sistemiškumo/visuotinumą teikiamą

YJJ rajono naudą ir nesiekia naujų, t.y. griežtesnių nei galiojančiuose tarptautinės teisės aktuose numatytos, priemonių. YJJ rajono režimas pradėjo veikti tik prieš keletą mėnesių, tačiau jau galima pastebėti teigiamą informacijos paskleidimo ir susietų apsaugos priemonių suderinimo su Baltijos jūroje jau taikomomis jūrinės aplinkos apsaugos priemonėmis – MARPOL Specialiuoju rajonu, SOx Emisijos kontrolės rajonu – rezultata (įtraukus minėtas priemones į YJJ rajono susietų apsaugos priemonių sąrašą). Atitinkamai galima būti siekti YJJ rajono suderinimo su kitais Baltijos jūroje esančiais aplinkos apsaugos režimais, papildant HELCOM jau pradėtus svarstymus, kaip integruoti Baltijos jūros saugomų rajonų sistemą su ES NATURA 2000 tinklu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Convention on Protection of Marine Environment in North-East Atlantic, 1992. Annex V ,Art. 3.1 b (ii), 1998//<http://www.ospar.org/eng/html/convention/welcome.html>
Prisijungimo laikas: 2006-10-29
2. Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area, 1992. www.helcom.fi/stc/files/MinisterialDeclarations/HELCOM15in1994.pdf
Prisijungimo laikas: 2006-10-16
3. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973/1978 (MARPOL 73/78). London//
http://www.oceansatlas.org/unatlas/issues/pollutiondegradation/marpol_convention/marpol_seemore.htm
Prisijungimo laikas: 2006-09-12
4. International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil, 1954, London. Art. III, Annex I.// <http://www.admiraltylawguide.com/conven/oilpol1954.html>
Prisijungimo laikas: 2006-09-12
5. International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS), 1974
http://www.imo.org/Conventions/contents.asp?topic_id=257&doc_id=647
Prisijungimo laikas: 2006-09-12
6. JT Jūrų teisės konvencija//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=221141
Prisijungimo laikas: 2006-11-03
7. Resolution 9 of the TSPP Conference „Protection of Particularly Sensitive Sea Areas“// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994. P.502.
8. UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage//
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
Prisijungimo laikas: 2006-11-25

TJO dokumentai:

9. IMO Assembly Resolution A.977 (24) „Ship Routeing (Baltic Sea)“. 1 December 2006//www.imo.org/includes/blastData.asp/doc_id=6041/56.pdf
Prisijungimo laikas: 2006-11-22
11. IMO MEPC 1/Circular 510 „Guidance Document for the Submission of PSSA Proposal“. 10 May 2006. http://www.msa.lt/doc/mepc_aplinkrastis_510.pdf
Prisijungimo laikas: 2006-11-14

12. IMO MEPC, 51 st Session, Agenda Item 8. "Identification and Protection of Special Areas and Particularly Sensitive Sea Areas. Designation of Baltic Sea area as a Particularly Sensitive Sea Area". 19 December, 2004//<http://www.sailing.org/technical/PSSABaltic.pdf>

Prisijungimo laikas: 2006-10-18

13. IMO Resolution A.885 (21), "Procedures of Identification of Particularly Sensitive Sea Areas and Adoption of Associated Protective Measures and the Adoption of Amendments to the Guidelines contained in Resolution A.720 (17)".1999//
http://www.ngo.grida.no/wwfneap/Projects/Reports/PSSA_WaddenSea_German.pdf

Prisijungimo laikas: 2006-10-22

14. IMO Resolution A.927 (22), Annex 1 "Guidelines for designation of Special Areas", 2001//
http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D10469/927.pdf Prisijungimo laikas: 2006-09-13

15. IMO Resolution A.927 (22), Annex 2 "New Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas". 2001//

http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D10469/927.pdf

Prisijungimo laikas: 2006-09-13

16. IMO Resolution A.982 (24) "Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Sea Areas", 2005//
http://www.imo.org/includes/blastDataOnly.asp/data_id%3D14373/982.pdf

Prisijungimo laikas: 2006-09-10.

17. Report of IMO Marine Environment Protection Committee on its 52nd Session. Proposals for the revision of the Guidelines for the Identification and Designation of PSSAs. MEPC 52/24. JAV siūlymas MEPC 52/8, Rusijos siūlymas MEPC 52/8/1. 18 October 2004//
http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_52_24.pdf

Prisijungimo laikas: 2006-09-15

18. Report of IMO Marine Environment Protection Committee, London, 53rd Session. MEPC 53 Delegation Report. 18-22 July, 2005//
http://www.uscg.mil/hq/g-m/mso/docs/MEPC53_report_cable.doc

Prisijungimo laikas: 2006-10-15

19. Report of the Third International Meeting of Legal Experts on PSSAs, Texel. The Netherlands, 1-3 June". Appendix 3 "MEPC 36th Session Agenda Item 21//The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol 9, No 4. 1994.

20. Resolution MEPC 136(53) „Designation of Baltic Sea Area as a Particulary Sensitive Sea Area“. 22 July 2006//

http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_53_24.pdf//http://www.msa.lt/doc/mepc_rezoliucija_53_24.pdf

Prisijungimo laikas: 2006-11-05

HELCOM dokumentai:

21. Fourth Meeting of Nature Conservation and Coastal Zones Management Group, Helsinki Commission. Agenda Item 3.1. "Designation of parts of the Baltic Sea area as Particularly Sensitive Sea Areas". 11 February 2003//

[http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf](http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf)

Prisijungimo laikas: 2006-10-29

22. HELCOM Copenhagen Declaration, Paragraph VIII "To investigate the benefits from designating parts of the Baltic Sea Area as a Particularly Sensitive Sea Area (PSSA)". 2001//www.folketinget.dk/Samling/20001/udvtilag/MPU/Almdel_bilag1645.htm

Prisijungimo laikas: 2006-11-20

23. HELCOM Nature Conservation and Coastal Zone Management Group, 4th Meeting. Agenda Item 3.1 "Designation of parts of the Baltic Sea area as Particularly Sensitive Sea Areas". 11 February 2003//

www.sea.helcom.fi/.../HABITAT%204,%202003/doc%203_1_1.pdf

Prisijungimo laikas 2006-11-25

24. HELCOM Nature Protection and Biodiversity Group Seventh Meeting. Agenda Item 5.2 Baltic Sea Protected Areas. Proposal for the Integration of NATURA 2000 Sites and BSPA. Kalmar, Sweden, 10-14 October 2005//

[www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%207,%202005/5.2-4.pdf](http://www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%207,%202005/5.2-4.pdf)

Prisijungimo laikas:2006-10-29

25. HELCOM Nature Protection and Biodiversity Group Seventh Meeting. Agenda Item 5.2 Baltic Sea Protected Areas. Proposal for the Integration of NATURA 2000 Sites and BSPA. Kalmar, Sweden, 10-14 October 2005//

[http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%207,%202005/5.2-4-Rev1.pdf](http://sea.helcom.fi/dps/docs/documents/Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%207,%202005/5.2-4-Rev1.pdf)

Prisijungimo laikas: 2006-11-25

26. HELCOM, Nature Protection and Biodiversity Group. 7th meeting, Agenda Item 5.2 "Baltic Sea Protected Areas. Proposal for the Integration of NATURA 2000 Sites and BSPAs". 27 September, 2005//

[www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20\(HABITAT\)/HABITAT%207,%202005/1-2.pdf](http://www.sea.helcom.fi/.../Nature%20Protection%20and%20Biodiversity%20Group%20(HABITAT)/HABITAT%207,%202005/1-2.pdf)

Prisijungimo laikas: 2006-11-15

Monografijos:

27. IMO Study LEG/MISC/4. Implications of the United Nations Conventions on the Law of the Sea for the International Maritime Organization.

[//www.imo.org/includes/blastData.asp/doc_id=4671/4.pdf](http://www.imo.org/includes/blastData.asp/doc_id=4671/4.pdf)

Prisijungimo laikas: 2006-10-18

28. Particularly Sensitive Sea Area. Wadden Sea Feasibility Study. Final Report. Southampton Institute, May 2001. <http://www.waddensea-secretariat.org/news/documents/pssa/PSSA-report.pdf>
Prisijungimo laikas: 2006-10-18

Knygos:

29. Žalimas, D. ir kt. Tarptautinės organizacijos//Vilnius, Justitia, 2001.

30. Johson, Lindy S. Coastal State Regulation of International Shipping// Oceana Publications, INC. Dobbs Ferry, NY. 2004. P. 124.

31. Molenaar, E. J Coastal State Jurisdiction Over Vessel Source Pollution// Kluwer Law International. The Hague/Boston/London. 1998. P. 438.

Publikacijos:

32. Australian Maritime Safety Authority. Particularly Sensitive Sea Areas. Fact Sheet. Canberra, ACT Australia March 2006// www.amsa.gov.au
Prisijungimo laikas 2006-11-14

33. Blanco-Bazan, A. IMO interface with the Law of the Sea Convention, 6-9 January 2000// http://www.imo.org/InfoResource/mainframe.asp?topic_id=406&doc_id=1077
Prisijungimo laikas: 2006-09-12

34. Bransten J. UN: Group Considering Placing Baltic Sea under Protection. Radio Free Europe//<http://rferl.org/featuresarticle/2004/03/01/1c23bead-e3e8-4b7f-b4be-47f5ed337813.html>
Prisijungimo laikas: 2006-11-16

35. Brusendorff, A. Ch. Role of HELCOM in Promoting Maritime Safety in the Baltic Sea. Summary of the presentation at the Seminar "The Baltic Sea – a Particularly Sensitive Sea". Secretariat of the Helsinki Commission. Hanasaari, the Swedish-Finnish Cultural Centre, Espoo, Finland 7 May 2002// http://www.wwf.fi/tiedotus/seminaarit/seminaarimateriaalit/role_of_helcom.html
Prisijungimo laikas: 2006-11-08

36. Gjerde K., Freestone D. Particularly Sensitive Sea Areas – an Important Environmental Concept at a Turning-point.// The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol 9, No 4. 1994.

37. Gjerde, K., Storrie, J. Causey, B. Particularly Sensitive Sea Areas: Using a Comprehensive Planning Tool to Protect Habitats from Shipping// MPA News, Vol. 3, No. 8. March 2002

38. Helcom: Baltic Sea is Now Protected from Shipping Activities// http://www.helcom.fi/press_office/news_baltic/en-GB/BalticNews595242/
Prisijungimo laikas: 2006-11-20

39. Jensen O. Coastal State Jurisdiction and Vessel Source Pollution. The International Law of the Sea. Framework for Norwegian legislation. The Fridtjot Nansen Institute Report 3/2006// <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0306.pdf>
Prisijungimo laikas: 2006-11-07
40. Klumbytė S., „Marine Protected Areas in the Baltic Sea under International, European Union and Lithuanian Law“. Mykolo Riomerio Universitetas, Jurisprudencija. Mokslo darbai 2006 3(81).
41. Peet G. Particularly Sensitive Sea Areas – A Documentary History// The International Journal Of Marine and Coastal Law, Vol. 9, No 4. 1994.
42. Pullen S., Gjerde K., Mäkinen A. ir kt. Particularly Sensitive Sea Areas. WWF Briefing// Roberts J., Tsamenyi M., Workman T., Johnson L. The Western European PSSA proposal: a „politically sensitive sea area// Marine Policy Vol. 29 (2005).
43. Schei, P.; Brubaker, R. Douglas. Developments in Environmental Protection – the Barents Sea and European Union Waters// *New Era in Far East Russia & Asia*. Tokyo, Ocean Policy Research Foundation, 2006. P. 243-258.
44. Stepanov, I.V., Orebech, P., Brubaker, R. D. Legal Implications for the Russian Northern Sea Route and Westward in the Barents Sea. European Union’s Arctic Operational Platform (ARCOP) Program 2, Legal and Administrative Issues of Arctic Transportation, Work Package 2.1// The Fridtjot Nansen Institute, November 2005. P. 13-19
Prisijungimo laikas: 2006-10-23
45. Ünlü, N. Particularly Sensitive Sea Areas: Past, Present and Future//WMU Journal of Maritime Affairs, 2004, Vol.3 No2.
46. Warren L.M., Wallace M.W. The Donaldson Inquiry and its Relevance to Particularly Sensitive Sea Areas// The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol.9, No 4.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama ypatingai jautraus jūrinio rajono sąvoka ir tokiam rajone galiojantis teisinis režimas, jų ypatumai. Pastebimas spartus šio jūrinės aplinkos apsaugos instrumento vystimasis, augantis valstybių suinteresuotumas taikyti tokį aplinkos apsaugos instrumentą. Išskiriamos dvi pozicijos dėl tolimesnio jo vystimosi - viena jų prioritetizuoja aplinkosaugos interesus ir yra už šio instrumento stiprinimą ir tvirtesnę teisinį pagrindimą, kita – atstovaujanti labiau laivybos bei su ja susijusių ekonominius interesus ir pasisakanti už YJJ Rajono sąvokos siaurinimą ir griežtesnę atitikimą tradiciniams jūrų teisės principams – su užsienio valstybių vėliava plaukiančių laivų teisėms skirtingose jūros erdvėse.

Ypatingai jautrus jūros rajonas įvertinamas kaip reikšmingas jūrinės aplinkos apsaugos instrumentas, skatinantis valstybių atsakomybę ir iniciatyvumą, skleidžiantis informaciją apie specifinius konkrečios vietovės jautrumus ir suteikiantis daugiau galimybių pakrantės valstybėms saugoti svarbias bei jautrias jūrines vietas. Kartu identifikuojamos ir šio jūrinės aplinkos apsaugos instrumento silpnosios vietos, iš kurių svarbiausios - rekomendacinio pobūdžio įtvirtinimas ir iš to sekantis YJJ rajono teisinio režimo privalomumo klausimas bei keliantis klausimą suderinamumas su pagrindinėmis jūrų laisvėmis, siekiant susietų apsaugos priemonių privalomumo.

Konstatuojama, jog YJJ rajono privalomumas išlieka aktualiu jo teisinio režimo ypatumu, lemiančiu jo kaip teisinio aplinkos apsaugos instrumento efektyvumą. Analizuojant ypatingai jautriame jūrinėje rajone galiojantį teisinį režimą, tiriama susietų apsaugos priemonių teisinis privalomumas bei valstybių kompetencija jūrinės aplinkos apsaugos srityje. Konstatuojama, jog šio aplinkos apsaugos instrumento teisinis režimas yra privalomas tik iš dalies – tiek, kiek atitinka esamas tarptautinės teisės normas, kurios savo ruožtu riboja pakrantės valstybių jurisdikciją aplinkos apsaugos tikslais taikyti suvaržymus tradicinėms jūrų laisvėms. Nors JT Jūrų teisės konvencijoje yra nuostatų, leidžiančių riboti tarptautinę laivybą aplinkos saugojimo tikslais, jomis negalima pagrįsti visų YJJ rajone nustatomų susietų apsaugos priemonių. Naujo pobūdžio (neįtvirtintų esamose tarptautinės teisės aktuose) YJJ rajono susietų apsaugos priemonių, neatitinkančių šių nuostatų, vykdymas nėra teisiškai privalomas ir kol kas galimas tik remiantis valstybių gera valia.

Darbe daroma prielaida, kad jei atitinkama valstybių praktika plėsis ir jeigu tarptautiniai ir vietiniai teismai bylose dėl žalos jūrinei aplinkai savo ruožtu atsižvelgtų į YJJ rajono nustatymo faktą ir griežčiau traktuotų pažeidimus, tai rekomendacijomis įtvirtintų TJO taisyklių ir standartų laikymasis gali būti pripažintas tarptautiniu papročiu, leidžiančiu YJJ rajono susietų apsaugos priemonių privalomumą pagrįsti JT Jūrų teisės konvencijos nuostatomis, įpareigojančiomis valstybes laikytis visuotinai pripažintų tarptautinių taisyklių ir standartų. Darbe svarstoma ir galimybė išspręsti ypatingai jautraus jūros rajono teisinio privalomumo klausimą priimant atitinkamą konvenciją ar esamų konvencijų pataisą.

Darbe konstatuojama, jog esant dabartiniam YJJ rajono teisinio režimo statusui, tai yra pakankamai efektyvus aplinkos apsaugos instrumentas įvertinant konkretaus jūrinio rajono aplinkos apsaugos poreikius ir paskleidžiant tarptautiniu mastu informaciją. YJJ rajono efektyvumas didesnės aplinkos apsaugos per papildomų, naujų apsaugos priemonių nustatymą nėra visiškai pakankamas dėl dalinio teisinio privalomumo ir priklauso nuo pačių valstybių aktyvumo bei geros valios jį įgyvendinant, nuo suderinamumo su kitais jūrinės aplinkos apsaugos instrumentais. Tolesnis jo efektyvumas priklausys nuo tolimesnio tarptautinės teisės vystimosi – koks bus surastas balansas tarp aplinkosaugos ir laivybos interesų.

Darbe apžvelgimas ir Baltijos jūroje nustatytas YJJ rajono režimas – konstatuojama, jog kol kas šiuo metu galima pažymėti jau pasiektą informacijos paskleidimo ir susietų apsaugos priemonių suderinimo su Baltijos jūroje jau taikomomis kai kuriomis jūrinės aplinkos apsaugos priemonėmis rezultata. Siūloma siekti YJJ rajono suderinimo su kitais Baltijos jūroje esančiais aplinkos apsaugos režimais.

SUMMARY

The author analysis the conception of Particularly Sensitive Sea Area (PSSA) and the content of its legal regime by identifying its peculiarities. Author states the rapid legal development of PSSA concept, inspired by the growing interest of states to apply this environment protection instrument in practice. Two principle positions could be marked out – the first one prioritizing the interests of environment protection and therefore the legal strengthening of this instrument; the second one – representing economic and shipping interests and therefore giving preference to the narrowing of PSSA conception and more strict corresponding to traditional principles of sea law – the freedoms of foreign ships in different sea zones.

PSSA is evaluated as a significant tool for environment protection from international shipping pollution as stimulating the responsibility and pro-activity of states on environment protection, spreading information on specific sensitivities of particular sea area and providing coastal states with more possibilities to protect important and sensitive sea areas. At the same time the weaknesses of this instrument are identified, mainly focusing on the issue of mandatory extent of PSSA legal regime and its questionable balance with principle sea freedoms while seeking the mandatory implementation of associated protection measures, extending further than those already fixed in existing legal acts.

The author states that legal status and mandatory extent of PSSA remains the most actual issues, determining the efficiency of this instrument. The examination of mandatory extent of PSSA's associated protective measures (APMs) and subjects' competence in protection of marine environment, shows that current legal regime of PSSA is partially mandatory – as long as it corresponds existing legal norms of international sea law. PSSA most valuable merit – higher requirements for international shipping than existing sea law norms and standards – might be implemented only by good will of all interested and involved states.

The author supposes that if the relevant state practice develops, as well, if international and national courts would take into account PSSA status as aggravation in evaluating the particular ships' violations – this might lead to the recognition of IMO recommended rules and standards as international custom. In turn, this would allow basing PSSA's associates protective measures on the mandatory power of UNCLOS relevant provisions, obligating all states to comply with “generally

recognised international rules and standards”. The possibility to strengthen PSSA’s legal status by carrying out the appropriate international convention or the amendments to already existing international agreements is also considered.

It is stated that PSSA legal regime in current status is an efficient instrument in evaluating specific environmental needs of particular marine areas and spreading information about them. The efficiency of PSSA legal regime in the field of higher environment protection through the designation of new APMs is not enough due to its partial mandatory extent. The efficiency depends on states’ activity and good will in their implementation, as well as on harmonization with other marine environment protection instruments. As well, PSSA efficiency would depend on the general developments in the international sea law – what balance between environmental and shipping interests the states would be able to find and affirm.

The author reviews PSSA regime valid in Baltic Sea as well and states as the positive result for environment protection already achieved information spread and harmonisation of the existing protective measures. Further harmonisation with other nets of marine environment protection could serve for better usage of current PSSA status.

PRIEDAS NR.1

Iki 2006 m. TJO patvirtinti YJJ rajonai:

Rajonas	MEPC patvirtinimo data	Susietos apsaugos priemonės
Didysis barjerinis koralų rifas ir Torres sąsiauris Australija	1990-09-30 (Torres sąsiauris įtrauktas 2005-06)	Didžiajame barjeriniame rife – privalomo locmanavimo sistema, ir privalomas raportavimas, dviejų Torres sąsiauryje – dviejų krypčių maršrutai.
Sabana-Kamagai archipelagas Kuba	1997-09-30	Eismo atskyrimo schemos, vengtinų vietų, išleidimo ribojimai
Malpelo salos Kolumbija	2002-03	Vengtina vieta
Florida Keys JAV	2002-03	4 vengtinų vietų, 3 neikaravimo vietos
Wadden jūra Olandija, Danija, Vokietija	2002-10	Iki YJJ rajono nustatymo buvusios priemonės – privaloma raportavimo ir eismo priežiūra, eismo atskyrimo schemos, giliųjų vandenių kelias. Rekomenduojamas ir privalomas locmanavimas, MARPOL specialus rajonas
Paracas Nacionalinis rezervas Peru	2003-07	Vengtina vieta (laivams, vežantiems daugiau nei 200 gt hidrokarboninių ir pavojingų skysčių)
Vakarų Europos vandenys Belgija, Prancūzija, Airija, Portugalija, Ispanija, Jungtinė Karalystė	2004-10	Raportavimo įpareigojimai viengubo korpuso tanklaiviams, vežantiems t.t. naftos distiliavimo produktus
Kanarų salos Ispanija	2005-07	5 vengtinų vietų, 2 rekomenduojami maršrutai, privaloma raportavimo sistema
Baltijos jūra Danija, Estija, Lietuva, Latvija, Suomija, Vokietija, Lenkija, Švedija	2005-07	Eismo atskyrimo schemos (esamos ir naujai papildytos), giliųjų vandenių kelias, vengtinų vietų papildomai prie jau esančių maršrutų, raportavimo ir locmanavimo sistemų, MARPOL Specialus rajonas, SOx Emisijos kontrolės rajonas.
Galapagų salų archipelagas Ekvadoras	2005-07	Vengtina vieta

PRIEDAS NR.2

Saugomi jūriniai rajonai

	Apibrėžimas	Rajono objektas	Nustatymo kriterijai	Apsaugos priemonės
YJJ Rajonas	Rajonas, kuriam reikalinga speciali apsauga TJO veiksmams dėl jo pripažintos ekologinės, socio-ekonominės ar mokslinės vertės ir kurio aplinka gali būti pažeidžiama tarptautinės laivybos veiksmams.	Konkrečiai neapibrėžiamas	Atitinka bent vieną iš kriterijų kategorijų: - ekologiniai kriterijai - sociologiniai, kultūriniai ir ekonominiai kriterijai - moksliniai ir švietėjiški kriterijai	Specialaus rajono pagal MARPOL nustatymas, SOx emisijos kontroliavimo rajono pagal MARPOL nustatymas, specialūs laivybos apribojimai rajone, laivų maršrutų ir raportavimo sistemų netoli rajono ar pačiame rajone nustatymas, kitos priemonės
JTJTK Specialus rajonas	Konkretus, aiškiai apibrėžtas rajonas išskirtinėje ekonominėje zonoje, kur tarptautinės normos ir standartai neatitinka ypatingų aplinkybių ir pakrantės valstybės turi svarių priežasčių manyti, jog dėl pripažintų techninių priežasčių, susijusių su šių valstybių okeonografinė ir ekologine padėtimi, taip pat jų išteklių panaudojimo ar apsaugos bei ypatingo laivų judėjimo pobūdžio būtinos specialios privalomos priemonės užkertant kelią taršai iš laivų.	Ribojamas išskirtinės ekonominės zonos dydžiu	Atitinka daugumą šių kategorijų kriterijų: - Okeonografinės sąlygos, - ekologinės sąlygos, - resursų naudojimas ir apsauga, - laivų eismo charakteristikos.	Iškrovos standartai, CDEM standartai, laivybos standartai
MARPOL 73/78 Specialus rajonas	Jūros rajonas, kuriame dėl pripažintų techninių priežasčių, okeonografinių ir ekologinių sąlygų ir konkrečių laivybos charakteristikų reikalingos specialios privalomos priemonės užkertant kelią taršai nafta.	Bet kuris egzistuojantis specialus rajonas (pusiau) uždaroje jūroje, gali apimti ir atvirą jūrą.	Atitinka po vieną iš kiekvienos kategorijos kriterijų: - okeonografinės sąlygos - ekologinės sąlygos - laivų eismo charakteristikos.	Iškrovos standartai kartu su tam tikrais įrangos standartais.